

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

18 квітня 2019 року № 88-Н

Форма № П-4.03

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
Інститут економіки, управління та інформаційних технологій
Форма навчання заочна
Кафедра фінансів та банківської справи

Допускається до захисту

Завідувач кафедри _____ В.В. Карцева

«___» _____ 2019 року

ДИПЛОМНА РОБОТА
на тему:
ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА
ФАКТОРИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
(за матеріалами ПрАТ «Хорольський механічний завод»)

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітня програма «Фінанси і кредит»
ступеня магістра

Виконавець

Петрушенко Олександр Юрійович

(підпис, дата)

Науковий керівник

к.е.н, доцент Яріш Олена Валентинівна

(підпис, дата)

Рецензент

Подольська Тетяна Валентинівна

Полтава 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО - МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1 Економічне обґрунтування категорії «фінансова стійкість» підприємства	6
1.2 Детермінанти впливу на фінансову стійкість підприємства	20
1.3 Методичне забезпечення аналізу фінансової стійкості підприємства	27
Висновки за розділом 1.....	36
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПрАТ «ХОРОЛЬСЬКИЙ МЕХАНІЧНИЙ ЗАВОД».....	38
2.1 Загальна економічна характеристика фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Хорольський механічний завод».....	38
2.2 Інтегральна оцінка фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод».....	52
2.3 Оцінка фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод» на основі таксономічного аналізу.....	61
Висновки за розділом 2.....	71
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПрАТ «ХОРОЛЬСЬКИЙ МЕХАНІЧНИЙ ЗАВОД»	73
3.1 Обґрунтування стратегічних напрямів розвитку ПрАТ «Хорольський механічний завод» на основі використання SWOT – аналізу.....	73
3.2 Прогнозування показників господарської діяльності ПрАТ «Хорольський механічний завод» за напрямками стратегії стійкого розвитку	87
Висновки за розділом 3.....	94
ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100
ДОДАТКИ.....	110

ВСТУП

Відповідно до умов конкретного етапу розвитку країни, який характеризується політичною та економічною нестабільністю, оптимізація діяльності підприємств потребує вирішення комплексу проблем. Однією з них на сьогодні стала проблема забезпечення фінансової стійкості підприємств. У зв'язку з чим керівництву необхідно своєчасно та об'єктивно оцінювати ситуацію, відрізняючи тимчасові проблеми з ліквідністю від повної неплатоспроможності. Сучасні умови господарювання потребують перегляду деяких традиційних підходів до методики оцінки фінансової стійкості підприємств, виникає потреба пошуку обґрунтованих шляхів і методів комплексної методики оцінки фінансової стійкості підприємств та прийняття на її основі своєчасних обміркованих управлінських рішень щодо її забезпечення.

Саме застосування компаративного аналізу дозволить своєчасно визначити стан підприємства за всіма ознаками, що є особливо актуальним в умовах невизначеності бізнес-сфери, забезпечити стабільне функціонування в конкурентному середовищі.

Питання сутності, ролі та значення комплексного аналізу господарсько – фінансової діяльності у наукових джерелах досліджувалися й обґрунтовувалися багатьма вченими-економістами, з яких найвагоміший внесок у розвиток теорії комплексного аналізу здійснили М.І. Баканов, О.Н. Волкова, В.В. Ковальов, В.Г. Когденко, Є.В.Мних, Л.О. Тижненко та інші.

Проте методологічні підходи до аналізу діяльності машинобудівних підприємств, умови її формування, а також інші проблеми, пов'язані з цим економічним явищем, далекі від практичного вирішення. Насамперед це стосується методичного забезпечення аналізу фінансової стійкості підприємства в умовах сьогодення і обумовлює переорієнтацію менеджменту підприємства на виявлення позитивних тенденцій розвитку, які можна інтерпретувати як сильні сторони діяльності підприємства, а в подальшому –

його конкурентні переваги.

Наукова і практична значимість даних питань обумовили вибір теми дослідження, її мету і завдання.

Метою дипломного дослідження є теоретичне узагальнення методичного інструментарія оцінки фінансової стійкості підприємства підприємств з метою визначення напрямів щодо його покращення та вдосконалення.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- поглибити дослідження теоретичних основ категорії «фінансова стійкість» підприємства, розкрити сутність та механізм її забезпечення;
- виявити та згрупувати фактори, що впливають на рівень фінансової стійкості суб'єкта господарювання;
- здійснити огляд та узагальнити вітчизняні і зарубіжні методичні підходи до визначення фінансової стійкості підприємства з метою їх подальшого уточнення;
- надати загальну економічну характеристику фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Хорольський механічний завод»;
- провести інтегральну оцінку фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод»;
- здійснити оцінку фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод» на основі таксономічного аналізу;
- обґрунтувати стратегічні напрями розвитку ПрАТ «Хорольський механічний завод» на основі використання SWOT – аналізу;
- здійснити погнозування показників господарської діяльності ПрАТ «Хорольський механічний завод» за напрямами стратегії стійкого розвитку.

Об'єктом є процес оцінки фінансовою стійкістю підприємства.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти оцінки фінансової стійкості підприємств з метою визначення напрямів щодо їх покращення та вдосконалення.

Методичною основою дослідження є загальнонауковий діалектичний метод, методи індукції, дедукції, порівняння, системного аналізу, абстрагування, статистичні, аналітичні, індексні методи, метод середніх величин, економіко – математичне моделювання.

Інформаційно-фактологічну базу дослідження склали офіційні дані Державного комітету статистики України, законодавчі та нормативні акти Верховної Ради, Кабінету Міністрів України, аналітичні огляди, статистичні звіти міністерств та відомств, дані фінансової звітності ПрАТ «Хорольський механічний завод» за 2015-2017 роки.

Методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених у сфері економічної теорії, аналізу, прогнозування, управління, фінансового менеджменту, матеріали періодичної преси та науково – практичних конференцій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО - МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічне обґрунтування категорії «фінансова стійкість» підприємства

В умовах ринку успішне функціонування підприємства значною мірою залежить від рівня стійкості його фінансового стану. Якщо підприємство фінансово стійке, то воно має низку переваг перед іншими підприємствами того ж профілю для отримання кредитів, залучення інвестицій, у виборі контрагентів і в підборі кваліфікованого персоналу. Чим вище фінансова стійкість підприємства, тим більше воно незалежно від зміни ринкової кон'юнктури і, отже, тим менше ризик опинитися на межі банкрутства. У зв'язку з цим стратегічною метою діяльності будь-якого підприємства є забезпечення фінансової стійкості. Необхідно відзначити, що в даний час вивчення різних аспектів фінансової стійкості підприємства присвячені роботи західних вчених-економістів. Однак, незважаючи на досить велику кількість публікацій з даної проблеми, залишається відкритим для дискусій питання про сутність фінансової стійкості підприємства в умовах наростання кризових явищ в економіці.

Відзначимо, що підприємство розглядається з точки зору такого логічного ланцюжка взаємозв'язків: «потреба - проблема - мотив - інтереси - рішення». Це означає, що «... досягнення мети сталого розвитку підприємства безпосередньо залежить не тільки від спрямованості і способів досягнення цілей, але і від гармонізації економічних відносин між різними зацікавленими групами суб'єктів управління» [43]. Навіть у такому, дуже узагальненому вигляді простежується значимість методів фінансового управління, особливо якщо мова йде про антикризове управління, яке, як вважає Л.О. Ліготенко, «... можна розглядати як одну із спеціальних функцій управління» [50]. Далі вона пише, що дана функція пов'язана з управлінням фінансово-економічною

діяльністю підприємства, тобто фінансовою стійкістю і платоспроможністю.

Аналіз літературних джерел дозволив виділити підходи до визначення сутності поняття «фінансова стійкість підприємства» (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 - Підходи до визначення сутності поняття «фінансова стійкість підприємства»

Автор	Сутність поняття
Перший підхід	
М.М. Селезньова, А.Ф. Іонова, В.І. Макарьєва, Ю.С. Цал-Цалко О.С. Филимоненков	Фінансова стійкість підприємства розглядається у вузькому сенсі, як один з показників фінансового стану господарюючого суб'єкта.
Другий підхід	
Г.В.Савицька, А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулін.	Підкреслюється важливість показників фінансової стійкості підприємства для оцінки, перш за все, ділової активності та надійності підприємства, які визначають його конкурентоспроможність, тим самим виступаючи гарантом ефективної реалізації економічних інтересів, причому як самого підприємства, так і його партнерів.
Третій підхід	
М.С.Абрютіна, А.В. Грачов, В.В. Бочаров, В.Г. Артеменко М.В. Беллендир, М.І. Баканов А.Д. Шеремет, Ю.Б. Рубін, В.І. Солдаткін	Пов'язують фінансову стійкість підприємства з ефективним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів. При цьому її зовнішнім проявом вони вважають платоспроможність.
Четвертий підхід	
О.М. Фолом, Г.Я. Ракитська, М.А. Федотова, В.М. Родіонова	Не виділяють фінансову стійкість підприємств в окрему категорію, а розглядають її як одну зі складових економічної стійкості.
П'ятий підхід	
М.Я. Коробов, М.А. Федотова, В.М. Родіонова, Н.А. Мамонтова	Фінансова стійкість підприємства визначається як результат взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства.
Шостий підхід	
К. Друрі, К. Хеддервік, О.Р. Кривицька, Є.В. Ізмайлова	Оцінка фінансової стійкості підприємства визначається його фінансовою незалежністю.
Сьомий підхід	
І.О. Бланк, В.Ф. Пріснякова	Досліджують проблеми взаємозв'язку економічної і фінансової безпеки з точки зору впливу на їх рівень фінансової стійкості підприємства
Восьмий підхід	
Н.А. Кизим, В.А. , Ю.С. Копчак , Забродський, В.А. Зінченко,	Розглядають фінансову стійкість в контексті фінансової рівноваги підприємства

Відповідно до першого підходу поняття «фінансова стійкість підприємства» розглядається у вузькому сенсі, як один з показників фінансового стану господарюючого суб'єкта. Так, М.М. Селезньова і А.Ф. Іонова [82], Ю.С. Цал-Цалко [94] вважають, що фінансова стійкість - це стан

активів (пасивів) підприємства, яке гарантує йому постійну платоспроможність. На думку В.І. Макарьєва [54] фінансова стійкість підприємства - це стан структури активів підприємства, забезпеченість джерелами. Филимоненков О.С. [91] визначає фінансову стійкість, як стан підприємства, при якому розмір його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним.

Таким чином, у наведених вище визначеннях сутність поняття «фінансова стійкість підприємства» пов'язується в основному зі станом і структурою активів і пасивів, які впливають з традиційного трактування фінансів підприємства як системи економічних відносин, які виникають в процесі формування, розподілу і використання грошових коштів (ресурсів) підприємства.

Дещо іншої точки зору дотримуються прихильники другого підходу. Ними підкреслюється важливість показників фінансової стійкості підприємства для оцінки, перш за все, ділової активності та надійності підприємства, які визначають його конкурентоспроможність, тим самим виступаючи гарантом ефективної реалізації економічних інтересів, причому як самого підприємства, так і його партнерів. Так, А.Д. Шеремет і Р.С. Сайфулин відзначають, що «... фінансовий стан характеризує розміщення і використання коштів підприємства. Воно обумовлене ступенем виконання фінансового плану і мірою поповнення власних коштів за рахунок прибутку та інших джерел, а також швидкістю обороту виробничих фондів і особливо оборотних коштів». На думку цих авторів, фінансовий стан проявляється «...в платоспроможності підприємств, у здатності вчасно задовольняти платіжні вимоги постачальників техніки і матеріалів відповідно до господарських договорів, повертати кредити, виплачувати заробітну плату робітникам і службовцям, вносити платежі в бюджет» [98].

Савицька Г.В. [78], з одного боку, розглядає фінансову стійкість підприємства як оцінку його фінансового стану, яке визначає як економічну категорію, що відображає стан капіталу в процесі його кругообігу й здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку у фіксований момент часу. У

процесі господарської діяльності відбувається безперервний кругообіг капіталу, змінюються структура засобів і джерел їх формування, наявність і потреба у фінансових ресурсах і, як наслідок, змінюється фінансовий стан підприємства, зовнішнім проявом якого виступає платоспроможність. При цьому вона стверджує, що фінансовий стан підприємства може бути стійким, нестійким (передкризовим) і кризовим, що залежить від результатів його виробничої і комерційної діяльності. Отже, «...стійкий фінансовий стан не є випадковістю, а підсумком грамотного, умілого управління всім комплексом факторів, що визначають результати господарської діяльності підприємства» [78]. З іншого боку, Г.В. Савицька розмежовує такі поняття, як «фінансовий стан» і «фінансова стійкість». При цьому вона визначає фінансову стійкість підприємства як «...здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у внутрішньому та зовнішньому середовищі, що змінюється та гарантує його постійну платоспроможність і інвестиційну привабливість у межах допустимого рівня ризику» [78]. Тим самим нею підкреслюється, що поняття «фінансова стійкість» ширше, ніж поняття «фінансовий стан підприємства».

На відміну від вищеназваних авторів, прихильники третього підходу пов'язують фінансову стійкість підприємства з ефективним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів. При цьому її зовнішнім проявом вони вважають платоспроможність. Так, наприклад, М.С. Абрютіна і А.В. Грачов, зводять сутність фінансової стійкості до платоспроможності підприємства і не досліджують взаємозв'язок між його фінансовим станом і фінансовою стійкістю. На їхню думку, «...фінансова стійкість підприємства є не що інше, як надійно гарантована платоспроможність, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і поведінки партнерів» [1].

Бочаров В.В. [14] звужує коло розглянутих питань і вважає, що фінансова стійкість підприємства і його фінансовий стан є двома незалежними і самостійними напрямками дослідження фінансової діяльності підприємства.

Аналіз фінансового стану він зводить до експрес-аналізу на основі читання, вивчення структури і динаміки статей бухгалтерської звітності та

аналізу вартості майна та коштів, вкладених в нього. На його думку, оцінка фінансової стійкості включає аналіз платоспроможності, ліквідності та забезпеченості підприємства власними оборотними засобами.

Ще вужче трактують поняття «фінансова стійкість підприємства» В.Г. Артеменко і М.В. Беллендир [4]. Вони вважають, що фінансова стійкість підприємства є характеристикою, що свідчить про стабільне перевищення доходів над витратами, вільне маневрування грошовими коштами підприємства і ефективне їх використання в безперебійному процесі виробництва і реалізації продукції. При цьому ними підкреслюється, що фінансова стійкість формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності і є головним компонентом загальної стійкості підприємства. Дійсно, фінансова стійкість як елемент загальної стійкості підприємства показує забезпеченість підприємства фінансовими ресурсами. Будь-яке підприємство, що здійснює виробничу і комерційну діяльність, вступає у відносини з податковими органами, органами управління цільовими фондами, іншими підприємствами (постачальниками і споживачами). У процесі цих відносин виникають зобов'язання: підприємство на деякий термін здійснює на користь іншої особи певні дії, а саме: здійснює платежі, поставляє товари, надає послуги і т.д. Правомірність такого трактування сутності «фінансової стійкості підприємства» доводиться ними таким чином: аналіз стійкості фінансового стану на ту або іншу дату дозволяє з'ясувати, наскільки правильно підприємство управляло фінансовими ресурсами протягом періоду, що передує цій даті. Тому важливо, щоб стан фінансових ресурсів відповідав вимогам ринку і відповідав потребам розвитку підприємства, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і відсутності у нього коштів, необхідних для розвитку, а надлишкова - перешкоджати розвитку, обтяжуючи витрати підприємства зайвими запасами.

В рамках даного підходу М.І. Баканов і А.Д. Шеремет [6] визначають основні показники стійкості фінансового стану підприємства: забезпеченість підприємства власними оборотними засобами; відповідність фактичних

запасів нормованих оборотних коштів встановленому нормативу; забезпеченість запасів призначеними для них джерелами коштів; імобілізація обігових коштів; платоспроможність підприємства. Таким чином, фінансова стійкість підприємства оцінюється за його платоспроможності та забезпеченістю власними оборотними коштами. Проте дані показники мають ряд недоліків. Вони не характеризують динаміку фінансового стану підприємства, оскільки розраховуються за балансом на певну дату, тому можуть зазнавати значних змін протягом аналізованого періоду. Такий погляд на фінансову стійкість підприємства пояснимо: в довгостроковому періоді банкрутство соціалістичним підприємствам не загрожувало.

Незважаючи на недоліки, дане уявлення про фінансову стійкість підприємства збереглося і в роботах сучасних економістів. Наприклад, Ю.Б. Рубін і В.І.Солдаткін стверджують, що «...співвідношення вартості матеріальних оборотних коштів і величини власних і позикових джерел їх формування визначає стійкість фінансового стану підприємства. Забезпеченість запасів і витрат джерелами формування є сутністю фінансової стійкості, тоді як платоспроможність виступає її зовнішнім проявом». Сутність стійкості фінансового стану, на думку цих авторів, відображають абсолютні показники фінансової стійкості підприємства, а найбільш узагальнюючим є «...надлишок чи недолік джерел коштів для формування запасів і витрат, що отримується у вигляді різниці величини джерел засобів і величини запасів» [77]. При цьому мається на увазі забезпеченість певними видами джерел (власними, кредитними та іншими позиковими), оскільки достатність суми всіх можливих видів джерел (включаючи кредиторську заборгованість та інші пасиви) гарантована тотожністю підсумків активу і пасиву балансу.

Прихильники четвертого підходу не виділяють фінансову стійкість підприємств в окрему категорію, а розглядають її як одну зі складових економічної стійкості. Так, О.Н. Фолом'єв характеризує економічну стійкість як наукову категорію, яка «...відображає сутність особливого стану господарської системи в складному ринковому середовищі, що гарантує

цілеспрямованість її руху в сьогоденні і прогнозованому майбутньому. Вона синтезує в собі сукупність ряду властивостей самої системи і найважливіших складових її виробничої діяльності, у тому числі продукції, матеріально-технічної бази, ресурсного забезпечення, кадрів та інтелектуального потенціалу. Дану категорію слід віднести до основних елементів категоріального апарату теорії економічних систем. Вона відрізняється від них інтегрованим втіленням в собі цілісної сукупності якостей. Це своєрідна узагальнена властивість, виражена одним поняттям» [92].

Подібних поглядів дотримуються Г.Я. Ракитська [73], М.А. Федотова і В.М. Родіонова [90]. При цьому вони підкреслюють, що економічні категорії (в даному випадку «фінансова стійкість») відображають найбільш поширені й істотні економічні явища в цілому або найбільш важливі їх сторони і характерні риси, що розкривають їх внутрішню природу. Вони носять об'єктивний характер, тобто вони відображають явища і процеси економічного життя суспільства, що відбуваються незалежно від волі і свідомості людей. Змістом економічних категорій є економічні відносини людей.

Відзначимо, що в умовах ринкової економіки сучасного рівня розвитку традиційна система грошових (фінансових) відносин значно змінилася. Спектр цих відносин значно розширився. Сучасні підприємства вступають у фінансові відносини з інвесторами; з постачальниками і покупцями з приводу форм, способів і термінів розрахунків, а також способів забезпечення виконання зобов'язань; з фінансовими (кредитними) інститутами та іншими підприємствами з приводу залучення та розміщення вільних грошових коштів; з державою - при платежах податків і зборів в бюджетну систему і відрахувань у позабюджетні фонди та ін. Все розмаїття перерахованих відносин виникає в процесі формування, розподілу, перерозподілу і використання капіталу, доходів, фондів, резервів та інших фінансових джерел підприємства, тобто фінансових ресурсів.

У зв'язку з цим, в рамках п'ятого підходу сутність поняття «фінансова стійкість підприємства» визначається як результат взаємодії всіх елементів

системи фінансових відносин підприємства. Так, М.Я. Коробов [41] стверджує, що фінансова стійкість підприємства - це відповідність параметрів діяльності підприємства і розміщення його фінансових ресурсів критеріям позитивної характеристики фінансового стану. Згідно думки М.А. Федотової і В.М. Родіонової [76], фінансова стійкість - це такий стан фінансових ресурсів підприємства, їх розподілу та використання, яке забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику. Мамонтова Н.А. [56] визначає фінансову стійкість як стан підприємства, при якому забезпечується стабільна, фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації продукції, розширення та оновлення виробництва.

Без заперечення даної точки зору, В.В. Ковальов, розглядаючи систему регулювання процесу перерозподілу фінансових ресурсів на рівні підприємства, звертає увагу на дві сторони: «нормативну (законодавчо регулюються різні аспекти ведення бізнесу, наприклад, послідовність задоволення вимог кредиторів) та заохочувальну (надання ресурсу у тимчасове користування шляхом встановлення деякого винагороди: заробітна плата, орендна плата, відсотки, дивіденди тощо, причому розмір заохочення визначається багатьма факторами, в тому числі фактором ризику втрати наданого ресурсу. ...За отримання у тимчасове, хоча і довгострокове користування коштів потрібно здійснювати обов'язкові регулярні платежі; крім того, залучені кошти необхідно повернути. Тому виникає проблема оцінки здатності підприємства відповідати за своїми довгостроковими зобов'язаннями - у цьому суть оцінки фінансової стійкості підприємства» [56]. Тим самим ним підкреслюється зв'язок фінансової стійкості і довгострокової платоспроможності підприємства, а також її «заохочувальний» характер: від якості управління фінансовими ресурсами підприємства залежить її стійкість - здатність витримувати негативні впливи ззовні і при цьому стабільно функціонувати і розвиватися.

Представники шостого підходу, К. Друрі [28], К. Хеддервік [93] вважають, що оцінка фінансової стійкості підприємства визначається його фінансовою незалежністю. Вона пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, ступенем його залежності від кредиторів і інвесторів. Фінансова стійкість у довгостроковому плані характеризується співвідношенням власних і позикових коштів. У даному контексті трактують фінансову стійкість і багато українських економістів. Наприклад, О.Р. Кривицька [46] розглядає фінансову стійкість як результат формування достатнього для розвитку підприємства обсягу прибутку, що є визначальною ознакою його економічної незалежності. На думку Є.В. Ізмайлової, фінансова стійкість «...характеризує ступень фінансової незалежності підприємства щодо володіння своїм майном і його використання. Цей ступінь незалежності можна оцінювати за різними критеріями: рівнем покриття матеріальних обігових коштів (запасів) стабільними джерелами фінансування; платоспроможністю підприємства (його потенційною спроможністю покрити термінові зобов'язання мобільними активами); часткою власних або стабільних джерел у сукупних джерелах фінансування» [32].

Прихильники сьомого підходу у своїх роботах досліджують проблеми взаємозв'язку економічної і фінансової безпеки з точки зору впливу на їх рівень фінансової стійкості підприємства. Так, В.Ф. Пріснякова [70] вважає, що рівень фінансової безпеки підприємств в умовах і ринкової, і планової економіки, насамперед, визначається станом і структурою активів підприємства та джерелами їх покриття. Бланк І.О. [10] трактує «фінансову стійкість підприємства» як поняття близьке до «фінансової рівноваги», визначаючи зміст цих категорій частиною власних джерел при формуванні фінансових ресурсів підприємства.

Представники восьмого підходу розглядають фінансову стійкість в контексті фінансової рівноваги підприємства. Так, Н.А. Кизим, В.А. Забродський, В.А. Зінченко та Ю.С. Копчак визначають сутність поняття «рівновага» підприємства щодо процесу кругообігу його капіталу. Щодо даного процесу вони виділяють два стани: «...фінансова стійкість кругообігу

капіталу на підприємстві – спроможність матеріально-фінансових потоків по всіх фазах циклу кругообігу капіталу повертатися в стан, який забезпечує правильні пропорції в їх русі, незважаючи на вплив дестабілізуючих чинників. Тоді як фінансова нестійкість – нездатність матеріально-фінансових потоків по окремих або по усіх фазах циклу кругообігу капіталу повертатися в стан, який забезпечує правильні пропорції в їх русі під впливом дестабілізуючих чинників» [35]. Далі ними підкреслюється, що для підтримки фінансової стійкості кругообігу капіталу на підприємстві необхідно дотримуватися чотирьох принципів:

- принцип раціональної політики залучення позикового капіталу (незалежності) базується на ефекті фінансового важеля і необхідності забезпечення незалежності господарюючого суб'єкта від зовнішніх кредиторів з метою запобігання його банкрутства;

- принцип необхідної і достатньої прибутковості функціонування капіталу (прибутковості) передбачає, що рівень економічної рентабельності повинен забезпечувати збільшення власного капіталу підприємства в розмірі, необхідному для його сталого функціонування. У свою чергу, умовами стійкого функціонування підприємства є: 1) оновлення основних засобів і довгострокові фінансові вкладення; 2) поповнення власних оборотних коштів, достатніх для підтримки поточної ліквідності і забезпечення незалежності підприємства; 3) виплата дивідендів на рівні, що задовольняє інтереси акціонерів (власників); 4) матеріальне стимулювання найманих працівників підприємства;

- принцип підтримки ліквідності функціонуючого капіталу на оптимально необхідному рівні (ліквідності) передбачає підтримку певного співвідношення між групами залучених і власних оборотних коштів та їх розміщення;

- принцип необхідного рівня динамізму функціонування капіталу (оборотності) передбачає достатню швидкість обороту функціонуючого капіталу у всіх його фазах. В іншому випадку підприємство починає втрачати ліквідність, а значить - незалежність і стійкість [35].

На думку Л.А. Костирко, економічна категорія «фінансова рівновага» ширше за своїм змістом, ніж категорія «фінансова стійкість» (точніше, «фінансово-економічна стійкість»). Вона стверджує, що «...природа фінансово-економічної стійкості визначена законами відтворення, тобто генерацією прибутку в нову вартість підприємства. Як економічна категорія вона залежить від умов і перспектив зростання або зниження ефективності фінансово-економічної діяльності, тобто відображає не тільки стан дійсного потенціалу на даний момент часу, але і невикористані можливості». При цьому вона підкреслює, що «...для кожного підприємства існує своя точка фінансової рівноваги, що визначається рівновагою характеристик ліквідності, рентабельності, фінансової стійкості та ризику» [44]. Таким чином, економічна категорія «фінансова рівновага» використовується Л.А. Костирко в якості інтегральної характеристики співвідношення між: ліквідністю - плато спроможністю, ліквідністю - рентабельністю, ефективністю - стійкістю.

Фінансова стійкість підприємств вивчається українськими вченими переважно в контексті загрози банкрутства підприємств. Більшість розробок присвячена пошукам внутрішніх джерел забезпечення фінансової стійкості підприємств (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Дискусійні підходи до визначення фінансової стійкості підприємства [31, 48, 89, 101]

Автор	Дискусійні положення	Визначення фінансової стійкості
1	2	3
Крухмаль О.	Розглядається тільки з позиції впливу зовнішніх факторів	Передбачає здатність системи протистояти зовнішнім факторам впливу
Барановський О.		Властивість системи повертатися до стану рівноваги після припинення впливу факторів, що вивели її з цього стану
НБУ		Такий стан динамічної фінансової системи, за якого вплив будь-яких шоків не заважає їй забезпечувати ефективний перерозподіл фінансових ресурсів та забезпечує абсорбцію (амортизацію) шоків
Великий економічний словник	Фінансова стабільність є більш узагальнюючим показником ніж фінансова стійкість	Стабільність фінансового положення, що виражається у збалансованості фінансів, достатній ліквідності активів, наявності необхідних резервів
Ковальчук М.		Стан активів і пасивів підприємства, який дає змогу вільно розпоряджатися власним капіталом, грошовими коштами та їх еквівалентами, ефективно використовувати всі ресурси

Продовження таблиці 1.2

1	2	3
Мамонтова Н.	Фінансова стабільність є більш узагальнюючим показником ніж фінансова стійкість	Економічний стан підприємства, за якого забезпечується стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації продукції
Ковальов В., Майор О., Максимів Л., Савчук О., Волкова О.	Фінансову стійкість підприємства ототожнюють із його платоспроможністю та рентабельністю	Одна з найважливіших характеристик фінансового стану
Загородній А., Ізмайлова К., Кіндрацька Г., Білик М., Старостенко Г., Мірко Н.		Ототожнюють фінансову стійкість із фінансовою стабільністю
Цал-Цалко Ю.	Фінансову стійкість підприємства ототожнюють із його платоспроможністю та рентабельністю	Це стан активів підприємства, що гарантує йому достатню платоспроможність
Коробов М.		Фінансова стійкість формується під впливом рентабельності діяльності. Якщо підприємство збиткове, малорентабельне, якщо величина прибутку падає, говорити про задовільний фінансовий стан, фінансову стійкість не доводиться
Савицька Г.	Фінансову стійкість пов'язує зі станом фінансових ресурсів	Здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у зовнішньому і внутрішньому середовищі, яке змінюється; що гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість в межах припустимого рівня ризику
Ковальов А., Привалов В.	Не доцільно ототожнювати фінансову стійкість із фінансовою незалежністю	Це фінансова незалежність підприємства, тобто здатність маневрувати власними коштами, достатня фінансова забезпеченість безперебійного процесу діяльності
Козак В., Козак Г., Чечевіцина Л., Чуєв І.	Суть фінансової стійкості розкривається частково, з позиції її певних показників	Співвідношення вартості матеріальних оборотних засобів і величини власних та позикових джерел
Фролова Т.		Забезпеченість запасів і витрат різними видами джерел фінансування
Ковальов В.		Здатність підприємства відповідати за своїми довгостроковими фінансовими зобов'язаннями
Абрютіна М., Крейніна М.		Стабільність фінансового стану підприємства, що забезпечується достатньою часткою власного капіталу в складі джерел фінансування
Павловська О., Фролова Т.		Відображення стабільного перевищення доходів над витратами, забезпечує вільне маневрування грошовими коштами підприємства та завдяки ефективному їх використанню сприяє безперервному процесу виробництва і реалізації продукції

Деякі вчені, і насамперед це стосується іноземних вчених, не вживають взагалі термін «фінансова стійкість», а застосовують поняття – заборгованість (Б. Колапс), леверидж – (залучення коштів) як співвідношення між

зобов'язаннями та власним капіталом (Т.Р. Карлін, А.Р. Макмін); фінансовий «важіль» (борговий потенціал компанії) як показник відношення позикового капіталу до власного капіталу (Роберт С. Хігінс); боргове навантаження (П. Етріл, Е. Маклейні); структура сукупного капіталу (А.І. Чопозова, І.А. Демченко [48].

На нашу думку, доцільно дати наступне визначення „фінансової стійкості”: це комплексна категорія, що відображає рівень фінансового стану підприємства, здатність виконувати свої зобов'язання та забезпечувати розвиток діяльності при збереженні кредито- та платоспроможності.

Зазначене формулювання розширює традиційний погляд науковців на фінансову стійкість підприємства, як характеристику стану, структури та напрямків використання фінансових ресурсів.

Отже, в управлінні фінансовою стійкістю мова, в першу чергу, йде про аналіз структури пасиву балансу або джерел фінансування діяльності суб'єкта господарювання, але поняття фінансової стійкості є набагато ширшим ніж просто заборгованість. Недостатньо дослідженими залишаються проблеми впливу ризиків, особливо, фінансових на забезпечення фінансової стійкості підприємства, що, безумовно, є стратегічним важелем управління підприємством. Отже, особливе значення в сучасних умовах повинно приділятися забезпеченню фінансової стійкості, що можливо за умов впровадження стратегічних підходів до управління підприємством.

Поняття «стратегічна стійкість» глибше розкриває здатність підприємства не тільки зберігати поточну економічну стійкість за наявності дестабілізуючих факторів, але й досягати стратегічних цілей розвитку [29]. Отже, фінансова стійкість як одна з найважливіших складових стратегічної стійкості підприємства має відображати у своїх визначальних характеристиках такі положення:

- 1) здатність підприємства зберігати свою цілісність, досягати місії та поставлених цілей, функціонувати в заданому режимі при різних внутрішніх і зовнішніх впливах, зберігаючи свою цілісність та гармонічний розвиток;
- 2) здатність фінансової системи підприємства не відхилятися від свого

стану (статистичного або динамічного) при різних внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих впливах за рахунок ефективного формування і використання фінансових механізмів;

3) результат реалізації здатності підприємства створювати, розвивати та зберігати довгий час конкурентні переваги на конкретному ринку покупця в умовах прискореного науково-технічного та технологічного прогресу;

4) забезпечення рентабельної виробничо-комерційної діяльності за рахунок підвищення ефективності використання фінансових ресурсів.

Отже, фінансова стійкість – це динамічне, комплексне, складне і багатогранне поняття, що потребує зваженого підходу до визначення напрямів її забезпечення. Під забезпеченням фінансової стійкості підприємства слід розуміти розроблення комплексу заходів та формування фінансово-економічного механізму їх реалізації, спрямованих на досягнення підприємством стратегічних цілей і подальший розвиток в умовах постійного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів [27].

Узагальнюючи результати проведеного аналізу літературних джерел, на нашу думку, поняття «фінансова стійкість підприємства» може трактуватися у вузькому сенсі як характеристика фінансового стану підприємства, що відображає його успішне функціонування; і в широкому - як здатність зберігати рівновагу активів і пасивів шляхом формування структури капіталу, що дозволяє фінансувати зобов'язання, здійснювати інвестиційні проекти в умовах дії внутрішніх і зовнішніх факторів. Погоджуємося з твердженням І.Ф. Стефаніва, що тільки у тому випадку, коли будь-яке підприємство зможе пристосовувати процес управління власними можливостями до зміни рівня точкової корисності воно матиме можливість уникати необґрунтованих витрат, натомість фінансовий стан підприємства вирівнюється, виробництво буде більш прогнозованим і рівномірним [85].

1.2 Детермінанти впливу на фінансову стійкість підприємства

Фінансова стійкість підприємства формується під впливом багатьох зовнішніх (соціально-економічна та політична стабільність в країні; рівень платоспроможного попиту; податкова, кредитно-фінансова, облікова, інвестиційна політика; ситуація на ринку постачальників; галузеві особливості, тип ринку) та внутрішніх факторів (розміри підприємства; рівень гнучкості системи управління; рівень відповідності продукції запитам споживачів за якістю та ціною; стан матеріально-технологічної бази підприємства, новітність технологій; стан майна і фінансових ресурсів, ступінь залежності від зовнішніх кредиторів та інвесторів; ефективність господарських і фінансових операцій; рівень менеджменту та забезпеченість висококваліфікованими кадрами; корпоративна культура; ділова репутація підприємства; збалансованість внутрішніх можливостей із впливом зовнішніх загроз тощо). З метою систематизації факторів впливу на фінансову стійкість, їх згруповано за такими класифікаційними ознаками, наведеними у табл. 1.3

Таблиця 1.3 - Багатокритеріальна класифікаційна система факторів впливу на фінансову стійкість підприємства [89]

Класифікаційна ознака	Група факторів	Характеристика
1	2	3
За інтенсивністю взаємодії	Взаємопов'язані	Фактори взаємопов'язані між собою, тобто реалізація одного фактора зумовила дію іншого
	Невзаємопов'язані	Фактори невізаємопов'язані між собою
За місцем виникнення	Внутрішні	Залежать від діяльності підприємства
	Зовнішні	Не залежать від діяльності підприємства
За важливістю результату	Основні	Значно впливають на фінансову стійкість підприємства
	Другорядні	Не значно впливають на фінансову стійкість підприємства
За характером впливу	Екстенсивні	Результатом впливу факторів є кількісний приріст результативного показника
	Інтенсивні	Результатом впливу факторів є якісний приріст результативного показника
За терміном використання	Поточні	Можуть сколивати фінансову стійкість підприємства у короткостроковій перспективі
	Перспективні	Можуть сколивати фінансову стійкість підприємства у довгостроковій перспективі
За способом виявлення	Явні	Можуть бути виявлені в результаті експрес-аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства
	Сховані	Можуть бути виявлені за поглибленого аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства

Продовження таблиці 1.3

1	2	3
За часом дії	Постійні	Фактори, характер впливу яких на фінансову стійкість підприємства з часом суттєво не змінюється
	Змінні	Фактори, характер впливу яких на фінансову стійкість підприємства постійно змінюється
За ступенем поширення	Загальні	Діють у всіх галузях економіки
	Специфічні	Діють в умовах окремої галузі економіки або підприємства
За можливістю виміру впливу	Вимірювані	Вплив факторів на фінансову стійкість підприємства може бути кількісно оцінено
	Не вимірювані	Вплив факторів на фінансову стійкість підприємства не можливо кількісно оцінити
За структурою	Прості	Фактори не можливо розложити на окремі елементи
	Складні	Фактори може бути проаналізовано за елементами
За колективом	Суб'єктивні	Залежать від діяльності юридичних та фізичних осіб
	Об'єктивні	Не залежать від діяльності юридичних та фізичних осіб
За властивостями явищ	Кількісні	Фактори відображають кількісну визначеність явищ
	Якісні	Фактори визначають внутрішні якості, ознаки та особливості явищ
За рівнем ієрархії	Першого порядку	Фактори безпосереднього впливу на фінансову стійкість
	Другого порядку	Фактори опосередковано впливають на фінансову стійкість підприємства

Дослідження стандартизованої межі фінансової стійкості є складним процесом, який обумовлюється впливом цілої низки чинників. З метою управління окремими з них, посилення чи послаблення їх впливу на платоспроможність та фінансову стійкість підприємства їх об'єднують в групи залежно від рівня виникнення та ступеня значущості [9].

Таблиця 1.5 - Класифікація чинників впливу на фінансову стійкість підприємства за рівнем виникнення

Фактори зовнішнього середовища	Фактори внутрішнього середовища
Рівень інфляційних очікувань	Стадія життєвого циклу підприємства
Стан конкуренції на конкретному ринку	Рівень техніки та організації торгівлі
Стан ринку кредитних ресурсів	Маркетингова політика та цінова політика
Стан платіжної дисципліни	Склад і структура активів підприємства
Обсяг платоспроможного попиту населення	Наявність грошових коштів та їх еквівалентів, власного оборотного капіталу
Амортизаційна політика	Стан дебіторської та кредиторської заборгованості
Регулювання максимальної межі торгової надбавки	Рівень контролю за станом запасів
Регулювання переліку і розміру податків, що формують ціни закупівлі і реалізації	Управління ліквідністю підприємства

Характеристику даних чинників за ступенем їх впливу на платоспроможність та фінансову стійкість підприємства розглядають у своїх працях М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк [9]. Так залежно від

ступеня значущості факторів науковці виділяють чинники I рівня – базові, II рівня – похідні, III рівня – деталізуючі.

Оскільки з різних причин виникають фактори, що впливають на фінансову стійкість, то при виборі методів управління ними необхідно це враховувати. Якщо зовнішні фактори впливу на фінансову стійкість, викликані дією об'єктивних економічних законів і майже не залежать від діяльності підприємства, то внутрішнім чинникам властивий високий ступінь керованості, а характер їх зміни безпосередньо залежить від організації роботи самого підприємства.

Фаза економічного циклу розвитку економічної системи є базовим зовнішнім чинником, що впливає на фінансову стійкість підприємства. Залежно від фази економічного розвитку системи будуть різними темпи зміни товарообороту, витрат, рівень інвестицій підприємства у товарні запаси, доходи підприємства та населення. Так, у період економічної кризи зменшуються інвестиції в товарні запаси, що призводить до скорочення збуту за одночасного зменшення доходів підприємства і рівня доходів населення.

На рівні самого підприємства необхідно велику увагу приділяти стадії життєвого циклу підприємства. Специфіка кожної окремої стадії розвитку підприємства буде визначати потенційні його можливості щодо забезпечення обсягів діяльності, а отже, величини прибутку, формування приросту активів за рахунок самофінансування, і разом з цим опосередковано формуватиме певний рівень фінансової стійкості підприємства.

Від ступеня відповідності видів, напрямів, методів державного регулювання та фази економічного циклу країни залежить глибина впливу на фінансову стійкість кожного окремого підприємства, а саме через характер впливу податкової, грошово – кредитної, амортизаційної політики.

Податкова політика має значний вплив на економічний стан, і тим самим - на платоспроможність підприємств. У нашій країні постійний рівень бюджетного дефіциту веде до жорсткого податкового тиску. Через вкрай низьку прибутковість вітчизняної торгівлі та неможливість зменшити рівень

бюджетних видатків, важкість оподаткування є непосильною для багатьох підприємств.

Неплатоспроможність чи банкрутство боржників може стати логічним наслідком втрати платоспроможності підприємства чи призвести до фінансових ускладнень. В Україні банкрутство підприємств досягає загрозливого рівня.

Значною мірою фінансова стійкість підприємства залежить від якості політики управління поточними активами, від того, який загальний обсяг та склад оборотних активів має підприємство, яка швидкість грошового обороту, наявність та напрями використання тимчасово вільних коштів. При зменшенні виробничих запасів та зростанні найбільш ліквідних активів підприємство може отримувати більший обсяг прибутку за рахунок залучення в оборот додаткових коштів, однак разом із цим виникає ризик неплатоспроможності підприємства. Оптимізація управління поточними активами полягає в тому, щоб забезпечити достатньо високий рівень рентабельності активів при одночасній мінімізації ризику втрати платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості.

Не менш важливий вплив на рівень фінансової стійкості підприємства має стратегія управління капіталом – оптимізація складу та структури джерел фінансування активів, терміни та умови використання кредитних ресурсів, розмір реально функціонуючого капіталу. Зі збільшенням обсягу власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел збільшуються також потенційні можливості підприємства.

Політика розподілу та використання прибутку є одним із основних внутрішніх деталізуючих чинників, що впливають на фінансову стійкість підприємства. Важливим є як загальний розмір прибутку, так і структура його розподілу, а саме та частка, яка спрямовується на реінвестиційні цілі.

На фінансову стійкість підприємства значний вплив мають кошти, що додатково мобілізуються на ринку позикового капіталу. Збільшення позикового капіталу, з одного боку призводить до зростання прибутковості власного капіталу, а з іншого – надмірне зростання частки позикового капіталу

знижує фінансову стійкість, зростає ризик втрати платоспроможності та фінансової незалежності. Отже, у цьому зв'язку особливо важливим є чинник умілого використання ефекту фінансового левериджу і забезпечення оптимізації структури капіталу підприємства.

З фінансовою стійкістю підприємства тісно пов'язаний обсяг платоспроможного попиту населення, оскільки зростання обсягу попиту є стимулом до розширення його діяльності. Останнє потребує зростання активів, що, у свою чергу, обумовлює необхідність пошуку додаткових джерел фінансування цього приросту. Залучення додаткових джерел фінансування призводить до структурних змін у складі капіталу підприємства, а отже, відповідно впливає на ступінь фінансової стійкості.

Падіння платоспроможного попиту, яке характерне для кризового періоду функціонування економіки, призводить до загострення конкуренції. Конкурентна боротьба призводить до кон'юнктурних змін на товарних, ресурсних та фінансових ринках, що є причиною коливань цін на продукцію (що впливає на можливі обсяги реалізації), на матеріальні ресурси (що змінює витрати на собівартість придбання та реалізацію), на фінансові ресурси (що відбивається на можливості залучення підприємством позикових коштів). В кінцевому підсумку всі ці зміни впливають на ступінь фінансової стійкості підприємства.

В умовах економічної кризи зростає вплив інфляції, що негативно відбивається на ступені фінансової стійкості підприємства, оскільки зменшується обсяг його чистого прибутку. Це призводить до зниження обсягу власних фінансових ресурсів, які формуються за рахунок внутрішніх джерел. Зменшення власного капіталу при стабільній чи зростаючій потребі в ресурсах обумовлює необхідність їх запозичення у значно більших обсягах, а це означає, що ціна на позикові ресурси зростатиме, ускладнюватиметься можливість їх використання для збільшення прибутковості власного капіталу.

Зовнішні фактори впливу в більшості випадків не підлягають регулюванню зі сторони керівників певного підприємства задля забезпечення фінансової стійкості. Для структурування зовнішнього середовища доцільно

використати методику Т.Е.М.Р.Л.Е.С. (Technology, Economics, Market, Politics, Laws, Ecology, Society) [20]. Основні фактори зовнішнього середовища та їх групування за цієї методикою наведено в табл. 1.6.

Таблиця 1.6 - Основні фактори зовнішнього середовища за методикою Т.Е.М.Р.Л.Е.С. [20]

Група факторів	Основні фактори групи	Напрямок аналізу факторів
Економічно-соціальні	<ul style="list-style-type: none"> - темпи розвитку національної економіки; - рівень галузево-регіонального розвитку; - динаміка і кон'юнктура ринку; - темп інфляції; - рівень безробіття; - державна політика у питаннях формування ціноутворення та розміру мінімальної заробітної плати; - швидкість зростання доходів громадян; - рівень та динаміка освіти та культури населення; - чисельність та структура населення 	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка попиту і пропозиції на цільовому ринку; - чутливість підприємства до вартості позикового капіталу; - аналіз тенденцій фондового та валютного ринку; - оцінка внутрішньогалузевої конкуренції; - опрацювання статистичних даних країни задля оцінки макроекономічних показників (рівень безробіття, рівень зайнятості, ВВП, ВНР тощо); - вплив структури населення на діяльність суб'єкта господарювання.
Ситуаційно-політичні	<ul style="list-style-type: none"> - політична ситуація; - рівень політичної стабільності; - рівень корупції; - адміністративні перешкоди; - система забезпечення і охорони прав власності 	<ul style="list-style-type: none"> - очікування рішень посадових осіб; - вплив реформ та програм уряду на діяльність підприємства; - оцінка політичних змін у країні
Нормативно-правові	<ul style="list-style-type: none"> - нормативно-правове забезпечення у сфері трудових відносин та динаміка їх змін; - нормативно-правові акти у питаннях регулювання господарської діяльності; 	<ul style="list-style-type: none"> - дослідження змін і тенденцій, як на рівні держави, так і на місцевому рівні, які прямо чи опосередковано можуть вплинути на діяльність підприємства;
Нормативно-правові	<ul style="list-style-type: none"> - законодавство в сфері оподаткування 	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка впливу чинного законодавства на рівень конкуренції на ринку
Технологічні	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток нових технологій та можливість їх запровадження на підприємстві; - новітні стандарти техніки та обладнання 	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз можливостей підприємства вводити у виробничий процес новітні технології; - оцінка можливості запровадження нових методів отримання, зберігання та оброблення інформації
Екологічні	<ul style="list-style-type: none"> нормативно-правове забезпечення та стандарти у сфері охорони здоров'я та екологічної безпеки 	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз впливу підприємства на екологію регіону; - оцінка діяльності конкурентів в екологічній сфері

Проведений аналіз факторів впливу на платоспроможність та фінансову стійкість, дозволяють класифікувати їх за двома основними групами – загальноекономічні та внутрішні, в складі яких доцільно визначати найбільш значущі чинники – фінансові та не фінансові (додаток В).

Для того, що визначити причини втрати фінансової стійкості суб'єктів господарювання, необхідно визначити проблеми, з якими зіштовхуються, і які не можуть вирішити сьогоденні підприємства (рис. 1.1.).

Рисунок 1.1 - Причини втрати фінансової стійкості машинобудівних підприємств [42]

Успішне рішення розглянутих проблем буде сприяти фінансовій стійкості машинобудівних підприємств і підвищенню рівня ефективності їхньої діяльності.

Таким чином, будь – яке підприємство, навіть за умов добре налагодженої внутрішньої взаємодії, не може розглядатися як щось стабільне.

Кожне підприємство є системою з обмеженим об'ємом ресурсів, ефективність від використання яких, залежить від факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Виходячи з вищевикладеного, фінансову стійкість можна охарактеризувати, як здатність підприємства функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів у мінливому внутрішньому і зовнішньому середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику.

1.3. Методичне забезпечення аналізу фінансової стійкості підприємства

Сучасний етап розвитку ринкових відносин в Україні вимагає від вітчизняних підприємств активних дій з підвищення ефективності їх

функціонування. У зв'язку з кризою стан економіки значно погіршився, що актуалізує необхідність вирішення проблем, пов'язаних з підвищенням ефективності діяльності підприємств, забезпеченням фінансової стійкості та стабільності їх розвитку. Загальна криза посилює й ускладнює рішення зазначених проблем, зумовлює необхідність глибокого дослідження їх причин, вимагає впровадження нових концепцій управління, нових методів підвищення ефективності господарської діяльності.

Відомо, що економічні відносини мають суб'єктивний характер, що ускладнює адекватність оцінки ситуації на ринку і, відповідно, об'єктивність і своєчасність реагування на них. Виникає необхідність створення такого інструментального важеля, який дозволяв би уніфікувати існуючі підходи до точного визначення позиціонування підприємств у бізнес-середовищі.

Найчастіше під час аналізу показників фінансового стану підприємства використовують методи вертикального, горизонтального порівняльного аналізу та різні фінансові коефіцієнти. У світовій практиці фінансові коефіцієнти, як показники діяльності підприємства, публікуються в річних звітах компаній. При цьому кожна компанія, звичайно, має свій набір таких коефіцієнтів і їх власну систематизацію. Таким чином, значна перевага моніторингу полягає у забезпеченні компаративного аналізу фінансового стану, наочності відображення динаміки і змін показників, які аналізуються, ефективному виборі управлінських рішень на основі аналітичних даних. Правильно обрана методика аналізу може стати фундаментом для отримання достовірних показників, та максимально ефективного використання фінансових ресурсів підприємства, дотримання розрахункової та платіжної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних та позикових коштів, фінансового прогнозування з метою ефективного функціонування підприємства в майбутньому.

У міжнародній аналітичній практиці аналіз фінансової стійкості проводиться за допомогою системи коефіцієнтів, при цьому учені використовують неоднакові методики аналізу, які відрізняються між собою кількістю показників та різною їх направленістю. Відмінності у методичних

підходах ускладнюють розрахунки, що призводить до труднощів у намаганні визначити фінансові позиції підприємства по відношенню до своїх конкурентів.

Так проаналізувавши наявні методики можна стверджувати, що існує широкий спектр показників фінансової стійкості. В українських вчених даний аналіз проводиться за рядом коефіцієнтів, які мало чим відрізняються між собою і дублюють інформацію, у західних науковців такий аналіз зводиться до трьох - п'яти коефіцієнтів (табл.1.7).

Таблиця 1.7 - Порівняльна характеристика методичних підходів визначення фінансової стійкості підприємства

Показник	Тарасенко Н.Б.	Бланк І.А.	Гончаров А.Б.	Буряк П.Ю.	Крамаренко Г.О.	Поддєрьогін А.М.	Крилов Є.І.	Шохін Є.І.	Уткін Є.І.	Ченг Ф.Лі	Д. Міддлтон	Грошелі А.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	Українські вчені						Зарубіжні вчені					
Робочий капітал			+				+		+			+
Коефіцієнти:												
- поточної ліквідності	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
- швидкої ліквідності		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
- абсолютної ліквідності	+	+	+	+	+	+	+	+	+			
- співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей		+										
- автономії	+	+	+	+	+	+	+	+	+			
- фінансового ризику	+	+		+	+	+	+	+				
- фінансової залежності	+	+	+				+			+		+
- поточної фінансової залежності		+										
- довгострокової фінансової залежності		+						+				
- маневрування власного капіталу	+	+		+			+	+	+			
- покриття відсотків			+							+	+	+
- структури довгострокових вкладень				+			+		+			
- довгострокового залучення позикового капіталу				+			+		+			
- фінансової стабільності						+						
- забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом				+	+	+						
- частки залучених коштів										+	+	+

Проте застосування традиційних методів аналізу (на основі фінансових коефіцієнтів, які розраховуються за статтями балансу) часто є недостатніми

для об'єктивної оцінки фінансової стійкості підприємства в умовах динамічного конкурентного середовища. Тому існує потреба пошуку комплексних методів оцінки фінансової стійкості, включаючи розрахунок індексів кредитоспроможності та ефективності діяльності. З цієї точки зору у зарубіжній практиці до оцінки та моделювання фінансової стійкості застосовують 2 підходи:

- з використанням залежності коефіцієнтів (дискримінантний аналіз): методики Альтмана, Таффлера, Спрінгейта, Ліса, Фулмера, Конана і Гольдера, універсальна дискримінантна функція, модель Іркутської державної економічної академії, методика Сайфуліна, Зайцевої та ін.;

- за допомогою порівняльного аналізу характеристик підприємств: метод Аргенті, Скоуна, Ковальова, методика компанії ERNST&WHINNEY.

В Україні застосовуються моделі, які побудовані на базі коефіцієнтів, адже порівняльні методи передбачають непосильні фінансові витрати на проведення експертиз. Проте вищезазначені дискримінантні моделі визивають різні, часто протилежні, думки про можливість їх застосування на вітчизняних підприємствах, що пов'язано з неврахуванням специфіки економічної ситуації країни та організації бізнесу, відмінністю у веденні обліку та складанні звітності.

Аналіз наявних методик оцінки фінансової стійкості дозволяє твердити про необхідність їх удосконалення, а саме через: визначення нормативних значень показників для підприємств різних видів економічної діяльності; розробку методик з урахуванням галузевої специфіки діяльності; удосконалення критеріальних значень показників зарубіжних моделей при застосуванні до вітчизняних підприємств.

На основі узагальнення існуючих методик оцінки фінансової стійкості нами пропонується згрупувати систему показників для її аналізу, яка б найбільш повно адаптувалася до сучасних умов господарювання (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 - Відносні показники аналізу фінансової стійкості підприємства

На нашу думку, доцільно виділяти наступні групи коефіцієнтів фінансової стійкості, які характеризують: структуру активів, структуру капіталу, стан основних засобів, ступінь фінансової залежності підприємства, рівень забезпеченості власним капіталом, розподіл власного капіталу.

Для забезпечення фінансової стійкості у підприємства має бути гнучка структура капіталу, вміння організувати його рух у такий спосіб, щоб забезпечити постійне перевищення доходів над витратами з метою збереження платоспроможності і створення умов для самофінансування.

На сьогодні недостатнім є оцінка фінансової стійкості з позиції лише аналізу структури активів (ліквідності) та капіталу (фінансової незалежності). Необхідно досліджувати також здатність підприємства у разі необхідності до

залучення позикових коштів (аналіз кредитоспроможності), що залежить від ефективності діяльності (рентабельності, ділової активності). З огляду на це, нами обґрунтовано механізм формування фінансової стійкості підприємства (рис. 1.3.).

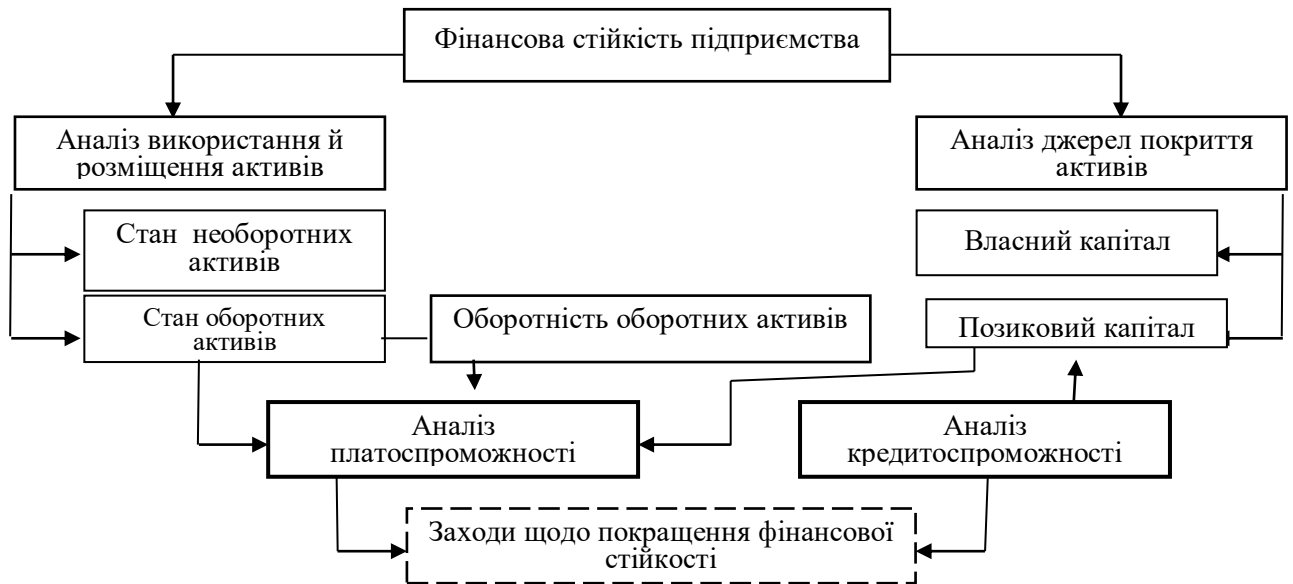

Рисунок 1.3 - Механізм формування фінансової стійкості підприємства [84]

При цьому кількісною характеристикою є запас міцності, що має підприємство за рахунок структури майна та капіталу, на основі чого й забезпечується незалежність та платоспроможність в поточному періоді та перспективі. Таким чином, платоспроможність – це зовнішній прояв рівня фінансової стійкості підприємства.

Враховуючи досліджений механізм утворення та умови забезпечення фінансової стійкості підприємства, можна виділити її якісні характеристики, які і є основою для формування системи оціночних показників (рис. 1.4.).

Аналіз економічної літератури свідчить про відсутність єдиної думки щодо процедур здійснення оцінки фінансової стійкості та способу обчислення показників. Існуючі методики аналізу фінансової стійкості передбачають проведення дослідження в декілька етапів, склад і кількість яких, а також порядок розрахунку показників у різних літературних джерелах відрізняються залежно від завдань і тлумачення поняття «фінансова стійкість».

Рисунок 1.4 - Якісні характеристики фінансової стійкості підприємства (власна розробка)

Найбільш розповсюджений підхід передбачає проведення аналізу фінансової стійкості у наступній послідовності (рис.1.5).

Ми погоджуємося з твердженням, що „структура активів і джерел їх формування впливає на величину прибутку, характеризує ризик неплатоспроможності і визначається показниками левериджу” [99].

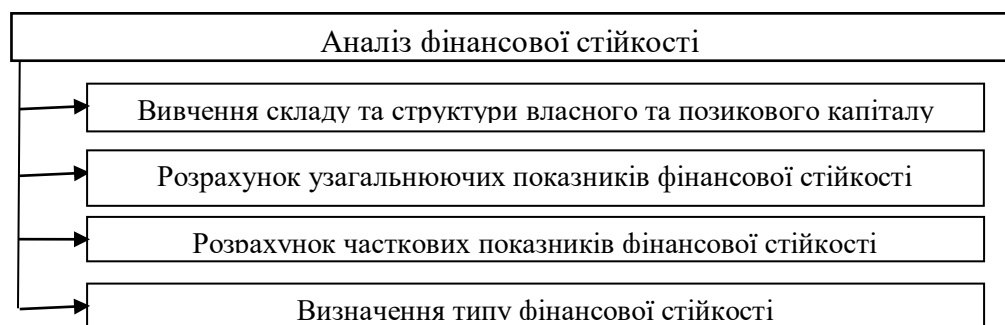

Рисунок 1.5 - Послідовність проведення аналізу фінансової стійкості підприємства

З цієї позиції Н.П.Шморгун [99] пропонує визначати рівень фінансової стійкості за наступними напрямками:

- 1 Оцінка фінансової стійкості підприємства, що визначається шляхом оптимального співвідношення між активами та джерелами їх формування.
2. Аналіз критичного обсягу реалізації, що визначається оптимальним співвідношенням між прибутком, обсягом реалізації, собівартістю, ціною.
3. Розрахунок величини операційного левериджу, що визначається оптимальною структурою складових активів.

4. Розрахунок величини фінансового левериджу, що визначається оптимальною структурою джерел фінансування активів.

Дослідження існуючих підходів до оцінки фінансової стійкості дало нам можливість суттєво уточнити та поглибити етапи проведення компаративного аналізу фінансової стійкості підприємства (рис.1.6.).

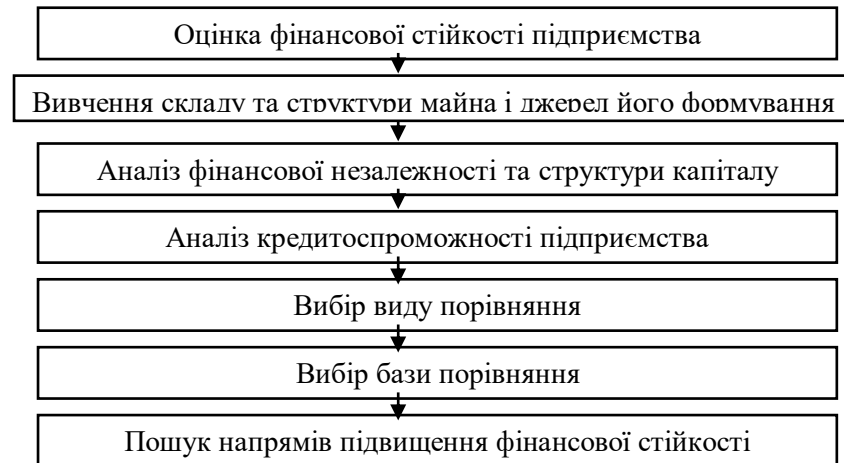

Рисунок 1.6 - Етапи проведення компаративного аналізу фінансової стійкості підприємства (власна розробка)

Вважаємо, що завдання аналізу не повинні обмежуватися лише розрахунком окремих коефіцієнтів, але й бути спрямованими на обґрунтування потреби у фінансових ресурсах, знаходження їх джерел і способів мобілізації.

Отже, для забезпечення фінансової стійкості у підприємства має бути гнучка структура капіталу, вміння організувати його рух у такий спосіб, щоб забезпечити постійне перевищення доходів над витратами з метою збереження платоспроможності і створення умов для самофінансування.

Таким чином, на основі критичної оцінки наукового доробку вітчизняних і зарубіжних вчених щодо категорії „фінансова стійкість” запропоновано власний підхід до вирішення цих питань.

Таким чином, у процесі дослідження виявлено, що оцінку фінансової стійкості можна проводити за різними методиками з використанням різноманітних критеріїв. Вибір аналітиками певної методики розрахунку коефіцієнтів та набору оціночних показників залежить від специфіки діяльності підприємства, цілей та завдань аналізу, обсягу інформаційної бази.

Висновки за розділом 1

У першому розділі роботи досліджено економічну сутність і методичні основи оцінки фінансової стійкості підприємства, розглянуто вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на забезпечення фінансової стійкості підприємств у сучасних умовах господарювання.

Проведені дослідження вказують на комплексність та багатофакторність категорії „фінансова стійкість” підприємства. Нами критично оцінені наявні в економічній літературі дефініції та сформульовано авторське визначення фінансова стійкість: це комплексна категорія, що відображає рівень фінансового стану підприємства, здатність виконувати свої зобов’язання та забезпечувати розвиток діяльності при збереженні кредитоспроможності. Кількісною характеристикою фінансової стійкості є запас міцності, що має підприємство за рахунок структури майна та капіталу, на основі чого й забезпечується фінансова незалежність та платоспроможність в поточному періоді та перспективі.

В процесі дослідження обґрунтовано механізм формування фінансової стійкості підприємства та визначено її якісні характеристики, а саме ліквідність, платоспроможність, кредитоспроможність.

Проведений аналіз чинників, що впливають на фінансову стійкість дозволив класифікувати їх за двома основними групами – зовнішні та внутрішні, у складі яких визначено найбільш значущі фактори – фінансові та не фінансові. Визначено, що основними проблемами, з якими зіштовхується сьогоденне підприємство і, які призводять до погіршення рівня фінансової стійкості є: дефіцит власних оборотних коштів, ріс дебіторської та кредиторської заборгованості, неефективне використання ресурсів, низька рентабельність власного капіталу, незабезпеченість грошовими коштами.

Проведені дослідження свідчать про відсутність єдиної процедури та методології визначення фінансової стійкості. Аналіз існуючих підходів до їх оцінки дає можливість уточнити та поглибити етапи її проведення.

Вітчизняні та зарубіжні учені для оцінки фінансової стійкості пропонують великий перелік фінансових коефіцієнтів з різною методикою розрахунку. В роботі проаналізовано різні погляди науковців щодо аналізу показників фінансової стійкості, а також удосконалено та систематизовано відносні показники фінансової стійкості підприємства.

В процесі дослідження доведено, що застосування традиційних методів аналізу часто є недостатніми для об'єктивної оцінки фінансової стійкості підприємства в умовах динамічного конкурентного середовища. Тому існує потреба пошуку нових комплексних методів оцінки фінансової стійкості, розрахунку індексів кредитоспроможності та застосування дискримінантних моделей прогнозування банкрутства.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПрАТ «ХОРОЛЬСЬКИЙ МЕХАНІЧНИЙ ЗАВОД»

2.1 Загальна економічна характеристика фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Хорольський механічний завод»

Відкрите акціонерне товариство «Хорольський механічний завод» було засноване згідно рішення Регіонального відділення Фонду державного майна України по Полтавській області від 2 жовтня 1995 року №126 шляхом перетворення державного підприємства «Хорольський механічний завод» відповідно до Указу Президента України «Про заходи щодо забезпечення прав громадян на використання приватизаційних майнових сертифікатів» від 26.11.1994 року №699/94 [59].

У зв'язку із прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2017 № 514-VI нормами якого всі відкриті і закриті акціонерні товариства повинні керуватися з 28 квітня 2011 року рішенням Загальних зборів акціонерів ВАТ «Хорольський механічний завод» від 26.04.2011 року підприємство було перетворено на публічне, а згодом, рішенням Загальних зборів акціонерів ПрАТ «Хорольський механічний завод» від 28.04.2017 року підприємство було перетворено на приватне.

Метою діяльності ПрАТ «Хорольський механічний завод» є здійснення виробничо-технічної, фінансово-комерційної, господарської діяльності, використовуючи при цьому прогресивне виробниче обладнання, технології та кращий досвід управління, для одержання прибутку за мінімального ризику та задоволення на цій основі економічних і соціальних інтересів акціонерів та членів трудового колективу підприємства.

Діючим статутом Товариства передбачено 40 напрямків, що складають предмет його діяльності, проте основними з них є:

- розробка, виробництво, реалізація машин, устаткування, вузлів і деталей для сільського господарства та перероблення сільгосппродуктів, а також інших галузей економіки;
- виробництво і реалізація готових металевих виробів, товарів широкого використання, гумових та пластмасових виробів, виробів з деревини, в тому числі меблів, виробів народних промислів, будівельних матеріалів, продукції рослинного походження;
- надання послуг загально механічних;
- виконання робіт по ремонту та технічному обслуговуванню машин і устаткування виробничого та соціально-побутового призначення, автомобілів, побутових виробів;
- виконання монтажних робіт;
- проектування, будівництво, реконструкція, технічне переозброєння, ремонт і експлуатація різних об'єктів виробничого, соціального і культурно-побутового призначення, в тому числі виконання комплексу робіт по проектуванню та обладнанню інженерних комунікацій тощо

Основними видами продукції Товариства є: сепаратори зерноочисні, сепаратори повітряні, шеретувальні та насіннєві машини, дробарки молоткові для подрібнення зерна та мінеральної сировини, сушарки зернові, розсіви самобалансуючі для борошна та крупи, змішувачі сухих сипучих компонентів, машини оббивні для зерна, верстати вальцедекові, машини сортувальні, машини мийні, просіювачі вертикальні, столи пневматичні сортувальні, норії стрічкові ковшові, конвеєри гвинтові та скребкові, циклони повітряні, сепаратори магнітні, установки міні комбікормові.

За оцінками менеджменту заводу основними їх конкурентами є: ПП Лубнимаш, ПП (м. Лубни, Полтавська обл.), ПРАТ «Могилів-Подільський машинобудівний завод ім. С.М.Кірова» (м. Могилів-Подільський, Вінницька обл.), KMZ INDUSTRIES (KMЗ) - Карлівський машинобудівний завод (м. Карлівка, Полтавська обл.).

Основні постачальники матеріалів та комплектувальних виробів:

- сталевий прокат - ТОВ «Метінвест СМ», м. Київ, країна походження - Україна; ТОВ ТД «Содружество», м. Дніпро, країна походження - Україна та імпортовані; ТОВ «Каскад» м. Дніпро, країна походження - Україна та імпортовані;
- чавун переробний ливарний - ПРАТ «Євраз - ДМЗ завод ім. Петровського», м. Дніпро, країна походження - Україна;
- метизи - ПРАТ «Харківський метизний завод», країна походження - Україна;
- підшипники, паси гумові, гумотехнічні вироби - ПП ТД «Галпідшипник», м. Харків, країна походження - Україна та імпортовані;
- перфоровані вироби з металу - АТ «Завод ім. Фрунзе», м. Харків, країна походження - Україна;
- перфоровані вироби з металу - ПрАТ «Харківпродмаш», м. Харків, країна походження - Україна;
- електродвигуни - МНП «Промелектро», м. Нова Каховка, Херсонська обл., країна походження - Китай;
- мотор-редуктори - ТОВ «Техінвестгруп», м. Київ, ТОВ «С.Т.М.-Україна», ТОВ «ІТО-Продакшн», м. Біла Церква, Київська обл., країна походження - ЄС;
- мотор-редуктори - ПрАТ «НВО Гідромаш-1», країна походження - Україна;
- лакофарбові матеріали - ТОВ «Завод нових технологій», м. Синельникове, Дніпропетровська обл., країна походження - Україна.

Найбільшими клієнтами, що визначають основні фінансові показники реалізації продукції, послуг заводу є:

- НВО «АГРО-СІМО-МАШБУД», м. Одеса;
- ПрАТ «Харківпродмаш», м. Харків;
- ПП ІВЦ «ВЕКТОР», м. Харків;
- ТОВ «Агрикультура Техно», Республіка Беларусь;

- УАВ «Agrosistemas», Республіка Литва;
- УАВ «Bokstuva», Республіка Литва.
- ТОО «АГНІЙ», Казахстан.

Для оцінки фінансово-економічної діяльності підприємства було розраховано основні показники господарювання ПрАТ «Хорольський механічний завод» (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Основні фінансово-економічні показники діяльності ПрАТ «Хорольський механічний завод» за 2015-2017 рр.

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення до попереднього року		Темп приросту до попереднього року, %	
				2016 р.	2017 р.	2016 р.	2017 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Капітал							
1. Капітал:							
- станом на кінець періоду, тис.грн.	204926	282188	321356	77262	39168	37,70	13,88
- середньорічна вартість, тис.грн	183011,5	243557	301772	60545,5	58215	33,08	23,90
1.1. Власний капітал:							
- станом на кінець періоду, тис.грн.	173339	218140	272598	44801	54458	25,85	24,96
- середньорічна вартість, тис.грн	155640	195739,5	245369	40099,5	49629,5	25,76	25,35
у тому числі власний оборотний капітал :							
- станом на кінець періоду, тис.грн.	162724	198184	249526	35460	51342	21,79	25,91
- середньорічна вартість, тис.грн	139858,5	177163	220564	37304,5	43401	26,67	24,50
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	170142	50803	61496	-119339	10693	-70,14	21,05
1.2. Позиковий капітал	31587	64048	48758	32461	-15290	102,77	-23,87
- у тому числі поточні зобов'язання	27818	60234	44665	32416	-15569	116,53	-25,85
Фінансові показники							
2.1 Чистий дохід від реалізації, тис.грн	142304	188836	244141	46532	55305	32,70	29,29

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
2.2. Собівартість реалізованої продукції, тис.грн	102920	138913	180801	35993	41888	34,97	30,15
- на 1 грн доходу від реалізації, коп.	0,72	0,74	0,74	0,02	0,00	2,78	0
2.3. Фінансовий результат, тис.грн: - від операційної діяльності	18953	40602	52561	21649	11959	114,22	29,45
- до оподаткування	51208	61955	75001	10747	13046	20,99	21,06
2.4. Чистий фінансовий результат, тис.грн	40963	50803	61496	9840	10693	24,02	21,05
2.5. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	270	288	307	18	19	6,67	6,60
2.6. Продуктивність праці, тис. грн	527,052	655,681	795,248	128,628	139,567	24,41	21,29
2.7. Фондовіддача, грн	3,637	3,974	4,030	0,337	0,056	9,28	1,41
Рентабельність, %							
- продажу	35,985	32,809	30,720	-3,176	-2,088	-8,83	-6,37
- активів	22,383	20,859	20,378	-1,524	-0,480	-6,81	-2,30
- власного капіталу	26,319	25,954	25,063	-0,365	-0,892	-1,39	-3,44
- власного оборотного капіталу	29,289	28,676	27,881	-0,613	-0,795	-2,09	-2,77

Загалом роботу ПрАТ «Хорольський механічний завод» протягом аналізованого періоду слід оцінити позитивно, адже результатом його ефективної діяльності є наявність високих економічних показників. Так, дані таблиці 2.1 свідчать, що підприємство є стабільно прибутковим, із зростаючою тенденцією основних фінансово-економічних показників його діяльності.

Аналізуючи джерела формування майна заводу відмічаємо нестійку динаміку окремих показників, як станом на кінець року, так і середньорічних.

Зокрема, у 2016 році заводу вдалося наростити обсяг сукупного капіталу на 37,7%, а саме на 77262 тис. грн., а у 2017 році – ще на 13,88%. Проте, таке збільшення у різні роки було зумовлено різними причинами.

Так, у 2016 році спостерігаємо перевищення темпів нарощення позикового капіталу над темпами змін власних джерел фінансування майна. Вказана динаміка позикового капіталу акціонерного товариства була зумовлена переважно зростанням обсягу поточних зобов'язань підприємства.

Проте, у 2017 році саме динаміка обсягу поточних зобов'язань підприємства (зменшення на 15569 тис.грн, або на 25,85%) стала основним фактором, що спричинив уповільнення нарощення обсягу сукупного капіталу заводу через скорочення обсягу позикового капіталу на 23,87%.

Під час аналізу фінансових показників ПрАТ «Хорольський механічний завод» було виявлено, що протягом всього аналізованого періоду операційна діяльність заводу характеризувалася як ефективна. На користь цього свідчить наявність прибутку від операційної діяльності та висхідна тенденція зміни його обсягів, хоча темпи змін були різними по роках. Такий результат зумовлений, в першу чергу, випередженням з різною інтенсивністю темпу росту витрат над темпами росту доходу від реалізації товарів.

Ефективність діяльності заводу в цілому також є високою. Чистий фінансовий результат у 2016 році порівняно із 2015 роком зріс на 24,02%, а за 2017 рік основна діяльність заводу забезпечила отримання чистого фінансового результату ще на 21,05% більше ніж у попередньому році.

Про високу ефективність управління фінансовим станом та вірно обрану економічну стратегію розвитку ПрАТ «Хорольський механічний завод» опосередковано свідчить і стійка тенденція збільшення штату працівників аналізованого підприємства. За період 2015-2017 рр. середньооблікова чисельність працівників підприємства зросла з 270 у 2015 році до 307 у 2017 році. Це пояснюється переважно нарощенням обсягу виробництва продукції заводу.

Високий рівень конкурентоспроможності продукції заводу забезпечується відповідністю продукції всім можливим сертифікатам ISO, EAC, PCST, EC Declaration of Conformity, склад якого постійно оновлюється.

Крім того, завод, в рамках послуг з супроводу встановлених заводом

систем автоматизації, надає (через власний сервер VPN) замовникам послугу VPN доступу.

При цьому здійснюється віддалений сервісний доступ, який дозволяє реалізувати програмування, налаштування або діагностику автоматики, підключеної до WebHMI, наприклад контролерів або приводів, віддалено за допомогою штатних утиліт і засобів розробки виробників даного обладнання. Користувач може, як організовувати свою VPN, так і використовувати мережу, що надається заводом. Користувач може, як організовувати свою VPN, так і використовувати мережу, що надається заводом.

На фоні зростання абсолютних ресурсних і економічних показників аналізованого підприємства спостерігаємо негативні зміни у їх співвідношенні, а саме показниках рентабельності. Це відбулося внаслідок випередження темпів змін обсягів основних засобів, оборотних активів, сукупних активів, власного та власного оборотного капіталу порівняно до темпів нарощення прибутку до оподаткування та чистого прибутку відповідно по роках.

З метою деталізації аналізу в контексті дослідження інвестиційної привабливості ПрАТ «Хорольський механічний завод» як фактору забезпечення ефективності його діяльності проведемо оцінку майна підприємства, обсяг, склад та структура якого впливає на всі напрями діяльності та соціально-економічний розвиток підприємства.

Інформаційну основу для аналізу структури майна підприємства представлено у табл. 2.2.

Зазначимо, що вартість майна у 2016 році зросла порівняно з 2015 роком на 77262 тис.грн та на 39168 тис.грн у 2017 році порівняно з 2016 роком. Майже 99 % іммобілізованої частини активів (необоротних активів) на ПрАТ «Хорольський механічний завод» складають власні основні засоби виробничого призначення, частка яких коливалася від 6,79% у 2015 році до 8,2% у 2017 році.

Таблиця 2.2 – Динаміка структури майна ПрАТ «Хорольський механічний завод» на кінець 2015-2017 рр., %

Стаття балансу	Рік			Відхилення	
	2015	2016	2017	2016 р. від 2015 р.	2017 р. від 2016 р.
1. Усього активів (майна)	100	100	100	х	х
2. Необоротні активи	6,79	8,24	8,20	1,45	-0,03
3. Оборотні активи	93,21	91,76	91,80	-1,45	0,03
3.1. Запаси	3,27	5,29	7,20	2,02	1,91
3.2. Грошові кошти і розрахунки	89,94	86,47	84,60	-3,47	-1,87
– кошти в розрахунках	1,46	4,57	1,70	3,11	-2,87
– гроші та їх еквіваленти	88,49	81,90	82,90	-6,58	1,00

Отже, основну частку у валюті балансу заводу протягом усього звітного періоду займають оборотні активи – 93,21% у 2015 році, 91,76% - у 2016 році та 91,8% - у 2017 році. Причому найбільшу питому вагу у сукупних оборотних активах заводу займають грошові кошти (від 88,49 % у 2015 році, до 82,9% у 2017 році). Означена структура є абсолютно не типовою для виробничого підприємства і пояснюється відмінною характеристикою діяльності механічного заводу, а саме роботою виключно під замовлення, в результаті чого підприємство не має залишків нереалізованої продукції.

Результати проведеного аналізу ПрАТ «Хорольський механічний завод» вказують на нетипову для сучасного виробничого підприємства структуру майна, а саме високу частку оборотних активів у структурі сукупних активів підприємства. З огляду на зазначене доцільним, на нашу думку, є поглиблений аналіз складу, структури та джерел формування оборотних активів механічного заводу (табл. 2.3).

Дані табл. 2.3 засвідчують, що зростання обсягу оборотних активів у 2015 – 2017 роках році відбувалося переважно за рахунок динаміки грошових коштів, розміщених на рахунках у банках. Так, станом на кінець звітного періоду оборотні активи заводу на 90,31% були сформовані саме за рахунок

Таблиця 2.3 – Склад та структура оборотних активів ПрАТ «Хорольський механічний завод» у 2015-2017 рр.

(на кінець періоду)

Стаття балансу	2015 р.		2016 р.		2017 р.		Відхилення (+; -)			
	сума, тис.грн	питома вага, %	сума, тис.грн	питома вага, %	сума, тис.грн	питома вага, %	2016 р. від 2015 р.		2017 р. від 2016 р.	
							суми, тис.грн	питомої ваги, п.п.	суми, тис.грн	питомої ваги, п.п.
1. Гроші та їх еквіваленти	181329	94,93	231119	89,26	266398	90,31	49790	-5,67	35279	1,05
2. Кошти у розрахунках	2987	1,56	12896	4,98	5467	1,85	9909	3,42	-7429	-3,13
у тому числі :										
– дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	2987	1,56	1603	0,62	1200	0,41	-1384	-0,94	-403	-0,21
– дебіторська заборгованість за розрахунками:	0	0,00	11293	4,36	742	0,25	11293	4,36	-10551	-4,11
– інші оборотні активи	0	0,00	0	0,00	3525	1,19	0	0,00	3525	1,19
3. Запаси	6704	3,51	14926	5,76	23128	7,84	8222	2,25	8202	2,08
Оборотні активи, всього	191020	100,00	258941	100,00	294993	100,00	67921	х	36052	х

грошових коштів. Це вказує на високу платоспроможність підприємства.

Позитивно слід оцінити низьку питому вагу коштів у розрахунках, що формується з дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги та дебіторської заборгованості за розрахунками зокрема, 1,56% у 2015 році, 4,98% у 2016 році та 1,85% у 2017 році. Це свідчить про те, що підприємство відволікає з господарського обороту незначну частину оборотних активів.

Наочно структура оборотних активів ПрАТ «Хорольський механічний завод» представлена на рис. 2.1.

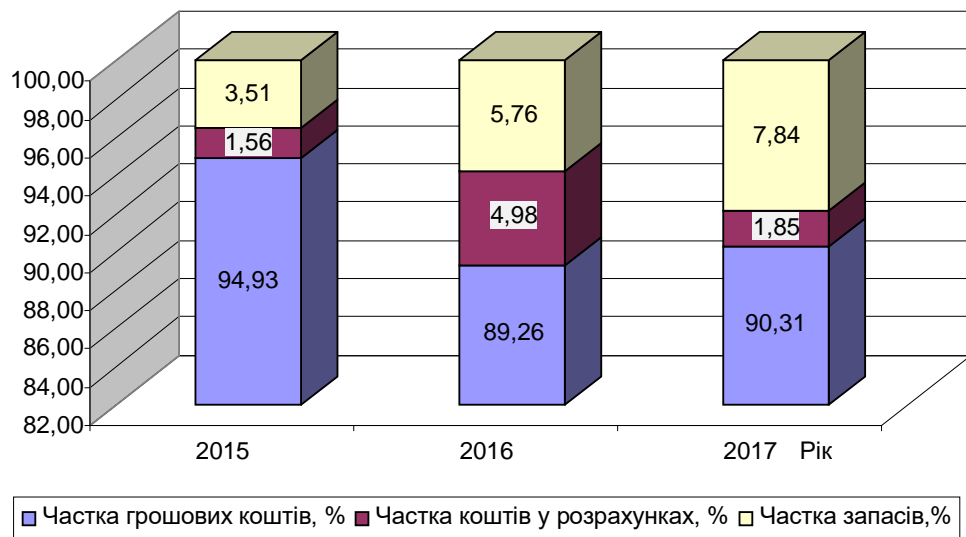

Рисунок 2.1 - Структура оборотних активів ПрАТ «Хорольський механічний завод» у 2015-2017 рр., %

Заслуговує на увагу зростання обсягів запасів механічного заводу як за абсолютними, так і відносними показниками. Протягом аналізованого періоду їх вартість зросла на 16424 тис.грн, а питома вага з 3,51% у 2015 році до 7,84% у 2017 році. Збільшення обсягів виробничих запасів було обумовлено зростаючими потребами забезпечення основної операційної діяльності підприємства.

Отже, структуру оборотних активів з фінансової точки маємо змогу оцінити позитивно.

Динаміка складу основних засобів ПрАТ «Хорольський механічний завод» за 2015 – 2017 роки представлена у табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Основні засоби ПрАТ «Хорольський механічний завод» за залишковою вартістю за 2015 – 2017 рр., тис.грн

Найменування основних засобів	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення до попереднього року	
				2016	2017
1. Виробничого призначення:	13324	23158	26298	9834	3140
– будівлі та споруди	2050	1923	1773	-127	-150
– машини та обладнання	9506	19896	23186	10390	3290
– транспортні засоби	1437	1015	777	-422	-238
– земельні ділянки	323	323	323	0	0
– інші	8	1	239	-7	238
2. Невиробничого призначення:	1	0	15	-1	15
– будівлі та споруди	1	0	0	-1	0
– транспортні засоби	0	0	15	0	15
Усього	13325	23158	26313	9833	3155

Дані табл. 2.4 свідчать, що майже 100% основних засобів підприємства мають виробниче призначення.

На сьогодні оцінка та підвищення рівня фінансової стійкості є одним із основних завдань керівництва, яке хоче провести свою компанію через складний період економічної кризи. Як відомо, на вітчизняних підприємствах оцінка фінансової стійкості здійснюється за двома етапами:

- визначення рівня фінансової стійкості на основі абсолютних показників;
- аналіз фінансової стійкості за допомогою системи фінансових коефіцієнтів.

Дослідження фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод» нами буде здійснюватися з використанням різних вітчизняних та зарубіжних підходів до визначення її рівня (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 - Методологічні підходи до аналізу фінансової стійкості
ПрАТ «Хорольський механічний завод»

Підхід	Характеристика
Аналіз фінансової стійкості за узагальнюючими показниками	Порівняння джерел фінансування активів з величиною запасів підприємства
Аналіз фінансової стійкості за частковими показниками	Розрахунок системи фінансових коефіцієнтів та аналіз динаміки їх зміни

Відповідно до даних методик та процедур проведено аналіз фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод». З метою визначення рівня фінансової стійкості нами проведено порівняння джерел фінансування активів з величиною запасів підприємства (табл.2.6.).

Таблиця 2.6 – Динаміка абсолютних показників фінансової стійкості
ПрАТ «Хорольський механічний завод» у 2015-2017 рр., тис.грн.
(на кінець періоду)

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів	159433	194893	246235
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових зобов'язань і забезпечень для формування запасів	162724	198184	249526
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових зобов'язань і забезпечень, короткострокових кредитів для формування запасів	162724	198184	249526
Запаси	6704	14926	23128
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу для формування запасів	152729	179967	223107
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових зобов'язань і забезпечень для формування запасів	156020	183258	226398
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових зобов'язань і забезпечень, короткострокових кредитів для формування запасів	156020	183258	226398
Запас стійкості фінансового стану (нестача джерел фінансування), дні	394,69	349,37	333,84
Надлишок (+), нестача (-) джерел фінансування на 1 грн. запасів, грн.	23,27	12,28	9,79
Номер типу фінансової ситуації відповідно класифікації	1	1	1

Виходячи з розрахунків зроблених в табл.2.6, можна стверджувати, що протягом останніх трьох років фінансовий стан товариства оцінюється як абсолютний.

Як бачимо, протягом 2015 – 2017 років, акціонерне товариство не відчувало проблем з приводу фінансування власної діяльності, про що свідчить надлишок власних, довгострокових і короткострокових джерел для забезпечення запасів.

Динаміка величини надлишку джерел фінансування на 1 грн. запасів механічного заводу наочно представлена на рис. 2.2.

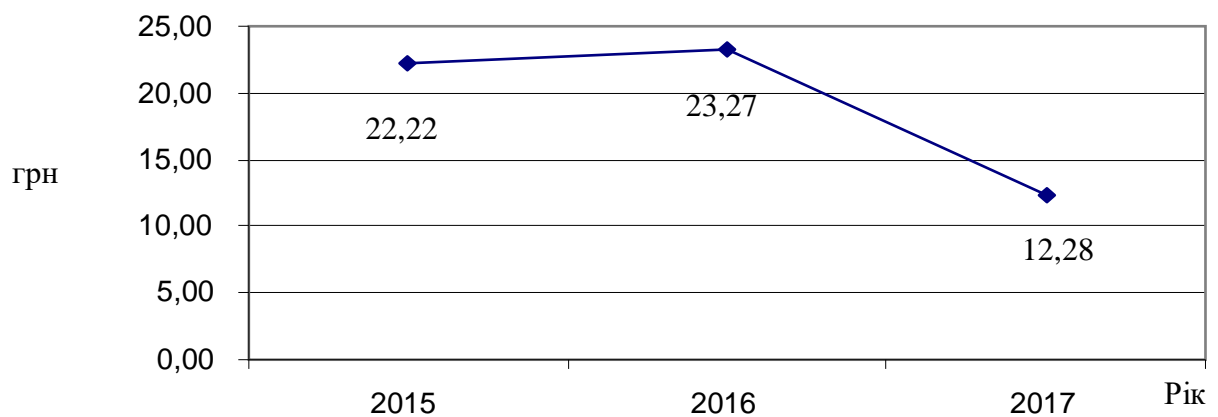

Рисунок 2.2 - Надлишок джерел фінансування на 1 грн. запасів ПрАТ «Хорольський механічний завод» у 2015-2017 рр., грн

Для об'єктивної оцінки стійкості фінансового стану підприємства важливе значення має розрахунок та оцінка показників ліквідності і платоспроможності. Вони дають можливість оцінити її поточний стан на певний момент часу, а також у випадках виникнення надзвичайних ситуацій.

З цією метою проводять оцінку ліквідності балансу підприємства шляхом порівняння засобів (актив балансу), які згруповані за ступенем їх ліквідності і розміщені у порядку убутання їх ліквідності, із зобов'язаннями (пасив балансу), які згруповані за строками їх погашення та розміщені у порядку зростання термінів (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Оцінка ліквідності балансу ПрАТ «Хорольський механічний завод» у 2015 – 2017 рр.

(на кінець періоду)

Активи	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Пасиви	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Надлишок (+), нестача (-) платіжних коштів у		
								2015 р.	2016 р.	2017 р.
Найбільш ліквідні (А1)	181329	231119	266398	Поточні зобов'язання і забезпечення (П1)	28296	60757	45467	153033	170362	220931
Які швидко реалізуються (А2)	2987	12896	5467	Короткострокові кредити банків (П2)	0	0	0	2987	12896	5467
Які повільно реалізуються (А3)	6704	14926	23128	Довгострокові зобов'язання і забезпечення (П3)	3291	3291	3291	3413	11635	19837
Які важко реалізуються (А4)	13906	23247	26363	Постійні пасиви (П4)	173339	218140	272598	-159433	-194893	-246235
Баланс	204926	282188	321356	Баланс	204926	282188	321356	х	х	х

Про умовну ліквідність балансу ПрАТ «Хорольський механічний завод» свідчать:

- підприємство має достатньої суми наявних грошових коштів для розрахунків з кредиторами ($A_1 \geq P_1$). На кінець 2017 року найбільш ліквідні активи перевищують найбільш термінові зобов'язання у 5,859 разів;

- ліквідними є друга та третя група активів протягом усього аналізованого періоду. Однак, слід зазначити, що підприємство не користується послугами установ банків і не має заборгованості як за довгостроковими, так і за короткостроковими кредитами. Тому вважаємо виконання 2 та 3 співвідношень умовними;

- відмічаємо, що суб'єкт дослідження використовує власний капітал як для формування важко ліквідних активів, так і оборотних активів.

Отже, загалом зміни в балансі свідчать про високу ліквідність оборотних активів підприємства. Суб'єкт дослідження на кінець 2017 року на 91,8% володіє ліквідним майном і має фінансові можливості для покриття поточних зобов'язань у повному обсязі і у визначений час.

Найнижче значення загального показника платоспроможності спостерігаємо у 2016 році, що свідчить про погіршення платоспроможності підприємства та структури активів і пасивів в цей період. Незважаючи на вказані зміни, варто відмітити, що показник має високі значення протягом усього аналізованого періоду, а його збільшення на кінець 2017 року підтверджує висновки про високу платоспроможності підприємства в цілому.

2.2 Інтегральна оцінка фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод»

На сьогоднішній день існує багато методик інтегральної оцінки фінансового стану підприємства. Методика інтегральної оцінки фінансового

стану підприємства являє собою визначення та розрахунок комплексу показників, які відображають різні сторони діяльності підприємства та впливають на ефективне прийняття управлінських рішень. За результатами інтегральної оцінки можливо побачити проблемні зони його діяльності та запропонувати заходи щодо підвищення ефективності використання основних засобів, трудових ресурсів, матеріалів, фінансових ресурсів та ефективності фінансової діяльності підприємства.

Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства залежить від безлічі показників, які потребують дослідження у взаємозв'язку. Отже, необхідність агрегування всіх показників (фінансових показників) зумовлена тим, що об'єкт моделювання вимагає не тільки узагальнюючих характеристик, але й упорядкування окремих його елементів за певними властивостями і принципами. Крім того, інтегральна оцінка є основою прогнозування ефективного функціонування підприємства, оскільки адекватність прогнозних даних залежить від достовірності вхідної інформації.

Незважаючи на велику кількість публікацій із питань оцінки фінансового стану підприємства, не існує єдиного підходу до формування основних показників оцінки, методики їх обчислення та інтерпретації оцінюваних параметрів, які впливають на якість та достовірність розрахунку інтегральної оцінки фінансового стану підприємства.

Для практичного вирішення проблем проведення інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства необхідно ретельне вивчення ситуації за всіма його складниками. Комплексна оцінка може бути отримана на основі Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємства [72].

Запропонована у методиці система показників, на нашу думку, досить чітка та обґрунтована, оскільки вона відображає фінансовий стан підприємства з різних його сторін та дає змогу побачити, на що необхідно звернути увагу в першу чергу. Фінансова оцінка підприємств передбачає

розрахунок понад 40 відповідних показників за різними напрямками господарської діяльності підприємства.

Як відмічалось вище, у практичному використанні метод інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств для цілей оцінки фінансової стійкості забезпечує достатньо об'єктивне бачення фінансової ситуації на підприємстві у простому і наочному поданні.

Посилання методу інтегральної оцінки зумовлене особливостями математичних операцій (правилами рангової кореляції), є те, що фактичне значення показника із вказаного переліку розглядається як елемент множини однойменних показників.

Слід зазначити, що дана методика має свої недоліки, зокрема у тому, що не враховує міжгалузеві специфіку діяльності підприємств. Наприклад, для одних підприємств ознакою нормального функціонування та розвитку є перевищення необоротних активів над оборотними активами, то для інших дана ознака може бути сигналом неплатоспроможності та банкрутства. Або ж не враховуються фактори сезонності виробництва, державна підтримка підприємства.

Отже, найбільшу складність в процесі розрахунку інтегрального показника за обраною методикою викликає актуалізація максимальних і мінімальних значень визначених у методиці показників. Адже Методикою передбачено усім групам показників інтегральної оцінки, а також показникам, розміщеним у цих групах, присвоєння, залежно від їх вагомості, відповідних числових значень.

У цьому зв'язку, доцільним вважаємо:

– по-перше, внаслідок відсутності мінімальних і максимальних нормативів заміну абсолютних показників у моделі (зокрема, власні оборотні засоби, власні довго- та середньострокові позикові джерела формування запасів та витрат, загальна сума основних джерел формування запасів та витрат, робочий капітал) на фінансові коефіцієнти (коефіцієнт

заборгованості, коефіцієнт забезпеченості оборотних активів, коефіцієнт довготермінового залучення коштів, коефіцієнт забезпеченості запасів);

– по-друге, корегування максимальних та мінімальних значень окремих показників, що входять до моделі, з урахуванням загальних тенденцій у діяльності промислових підприємств за видом економічної діяльності «Виробництво інших машин і устаткування спеціального призначення», який визначений основним для ПрАТ «Хорольський механічний завод».

Вихідні дані для розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод» за 2015-2017 роки наведено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Фактичні значення показників, що використовуються для розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод» за 2015-2017 рр.

	Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення	
					2016 р. від 2015 р.	2017 р. від 2016 р.
1	2	3	4	5	6	7
I.1	Активна частина основних засобів	1,000	1,000	0,999	0,000	-0,001
I.2	Коефіцієнт зносу основних засобів	0,651	0,580	0,601	-0,071	0,021
I.3	Коефіцієнт оновлення	0,074	0,283	0,163	0,209	-0,120
I.4	Коефіцієнт вибуття	0,000	0,000	0,004	0,000	0,004
II.1	Коефіцієнт заборгованості	0,182	0,294	0,179	0,111	-0,115
II.2	Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів	0,852	0,765	0,846	-0,087	0,081
II.3	Коефіцієнт довготермінового залучення коштів	0,019	0,015	0,012	-0,004	-0,003
II.4	Коефіцієнт забезпеченості запасів	24,273	13,278	10,789	-10,995	-2,489
II.5	Маневреність робочого капіталу	0,041	0,075	0,093	0,034	0,017
II.6	Коефіцієнт незалежності	0,846	0,773	0,848	-0,073	0,075
II.7	Коефіцієнт фінансування	5,488	3,406	5,591	-2,082	2,185
II.8	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,880	0,862	0,785	-0,018	-0,077
II.9	Показник фінансового левириджу	0,019	0,015	0,012	-0,004	-0,003
III.1	Поточний або загальний коефіцієнт покриття	6,751	4,262	6,488	-2,489	2,226

Продовження таблиці 2.8

1	2	3	4	5	6	7
III.2	Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	9,284	4,642	22,716	-4,641	18,073
III.3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	6,408	3,804	5,859	-2,604	2,055
III.4	Коефіцієнт покриття періодичних виплат	23,775	39,219	46,691	15,443	7,472
III.5	Норма грошових резервів	6,408	3,804	5,859	-2,604	2,055
IV.1	Коефіцієнт прибутковості інвестицій	15,560	18,826	22,790	3,266	3,964
IV.2	Коефіцієнт прибутковості власного капіталу	0,263	0,260	0,251	-0,004	-0,009
IV.3	Операційна рентабельність продажу	0,360	0,328	0,307	-0,032	-0,021
IV.4	Коефіцієнт експлуатаційних витрат	2,779	3,048	3,255	-4,641	18,073
IV.5	Коефіцієнт прибутковості активів	0,224	0,209	0,204	-0,015	-0,005
V.1	Продуктивність праці, тис.грн	527,052	655,681	795,248	128,629	139,567
V.2	Фондовіддача, грн	3,637	3,974	4,030	0,337	0,056
V.3	Оборотність коштів у розрахунках (в оборотах)	12,127	10,068	9,232	-2,059	-0,836
V.4	Коефіцієнт оборотності коштів у розрахунках (у днях)	30,098	36,254	39,538	6,156	3,283
V.5	Оборотність виробничих запасів (в оборотах)	23,625	17,461	12,831	-6,164	-4,629
V.6	Коефіцієнт оборотності виробничих запасів (у днях)	15,450	20,904	28,446	5,454	7,542
V.7	Оборотність власного капіталу	0,914	0,965	0,995	0,050	0,030
V.8	Оборотність основного капіталу	0,778	0,775	0,809	-0,002	0,034
VI.1	Дивіденд	0,00047	0,00050	0,00060	0,000	0,000
VI.2	Коефіцієнт цінності акції	0,52795	0,50444	0,41966	-0,024	-0,085
VI.3	Рентабельність акції	1,89412	1,98238	2,38290	0,088	0,401

Розрахунок інтегрального показника фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод» за 2015-2017 роки представлено в табл. 2.9 – 2.11.

Таким чином, застосування інтегрального показника полегшує вивчення та оцінку фінансової стійкості господарських об'єктів. Інтегральний показник, у якому акумулюються значення інших показників, скоригованих у відповідності до їх вагомості та інших чинників, дає можливість отримати комплексну узагальнюючу оцінку фінансового стану підприємства

та

є

Таблиця 2.9 - Розрахунок інтегрального показника фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод» у 2015 р.

Група, номер	Показник	Фактичне значення показника, Φ_i	Напрямок оптимізації (max / min)	Групова вагомість, Γ_i , %	Вагомість показника у групі, B_i , %	Загальна вагомість, $b_i = (B_i * \Gamma_i) / 100$, %	Min значення показника, $P_i \text{ min}$	Max значення показника, $P_i \text{ max}$	Ранжоване значення j-го показника з i-ої групи	Ранжоване значення j-го показника з i-ої групи з урахуванням загальної вагомості
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
I.1	Активна частина основних засобів	1,000	max	20	10	2	0,2	1	0,00	0,00
I.2	Коефіцієнт зносу основних засобів	0,651	max	20	40	8	0	1	-0,09	-0,70
I.3	Коефіцієнт оновлення	0,074	min	20	30	6	0,1	0,8	-0,01	-0,06
I.4	Коефіцієнт вибуття	0,000	max	20	20	4	0	1	-0,25	-1,00
II.1	Коефіцієнт заборгованості	0,182	max	20	12	2,4	0	1	-0,09	-0,22
II.2	Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів	0,852	max	20	10	2	0,5	2,5	-0,09	-0,18
II.3	Коефіцієнт довготермінового залучення коштів	0,019	max	20	12	2,4	0,5	1	-0,22	-0,52
II.4	Коефіцієнт забезпеченості запасів	24,273	max	20	12	2,4	0,8	2	2,06	4,95
II.5	Маневреність власного оборотного капіталу	0,041	max	20	10	2	0,5	1	-0,21	-0,43
II.6	Коефіцієнт незалежності	0,846	max	20	10	2	0,5	1	-0,03	-0,07
II.7	Коефіцієнт фінансування	5,488	max	20	12	2,4	1	3	0,14	0,33
II.8	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,880	max	20	12	2,4	1	3	-0,12	-0,28
II.9	Показник фінансового левериджу	0,019	max	20	10	2	0,25	1	-0,15	-0,29
III.1	Поточний або загальний коефіцієнт покриття	6,751	max	10	30	3	1,5	2,5	0,85	2,55
III.2	Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	9,284	min	10	25	2,5	0,3	1	2,37	5,92
III.3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	6,408	max	10	15	1,5	0,2	0,3	12,22	18,32

Таблиця 2.10 - Розрахунок інтегрального показника фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод» у 2016 р.

Група, номер	Показник	Фактичне значення показника, Φ_i	Напрямок оптимізації (max / min)	Групова вагомість, Γ_i , %	Вагомість показника у групі, B_i , %	Загальна вагомість, $b_i = (B_i * \Gamma_i) / 100$, %	Min значення показника, $P_i \text{ min}$	Max значення показника, $P_i \text{ max}$	Ранжоване значення j-го показника з i-ої групи	Ранжоване значення j-го показника з i-ої групи з урахуванням загальної вагомості
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
I.1	Активна частина основних засобів	1,000	max	20	10	2	0,2	1	0,00	0,00
I.2	Коефіцієнт зносу основних засобів	0,580	max	20	40	8	0	1	-0,10	-0,84
I.3	Коефіцієнт оновлення	0,283	min	20	30	6	0,1	0,8	0,07	0,39
I.4	Коефіцієнт вибуття	0,000	max	20	20	4	0	1	-0,25	-1,00
II.1	Коефіцієнт заборгованості	0,294	max	20	12	2,4	0	1	-0,08	-0,19
II.2	Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів	0,765	max	20	10	2	0,5	2,5	-0,10	-0,19
II.3	Коефіцієнт довготермінового залучення коштів	0,015	max	20	12	2,4	0,5	1	-0,22	-0,53
II.4	Коефіцієнт забезпеченості запасів	13,278	max	20	12	2,4	0,8	2	1,04	2,51
II.5	Маневреність власного оборотного капіталу	0,075	max	20	10	2	0,5	1	-0,21	-0,41
II.6	Коефіцієнт незалежності	0,773	max	20	10	2	0,5	1	-0,05	-0,10
II.7	Коефіцієнт фінансування	3,406	max	20	12	2,4	1	3	0,02	0,05
II.8	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,862	max	20	12	2,4	1	3	-0,12	-0,29
II.9	Показник фінансового левириджу	0,015	max	20	10	2	0,25	1	-0,15	-0,29
III.1	Поточний або загальний коефіцієнт покриття	4,262	max	10	30	3	1,5	2,5	0,35	1,06
III.2	Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	4,642	min	10	25	2,5	0,3	1	1,04	2,60
III.3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	3,804	max	10	15	1,5	0,2	0,3	7,01	10,51

Продовження таблиці 2.10

[illegible]

Таблиця 2.11 - Розрахунок інтегрального показника фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод» у 2017 р.

Група, номер	Показник	Фактичне значення показника, Φ_i	Напрямок оптимізації (max / min)	Групова вагомість, Γ_i , %	Вагомість показника у групі, V_i , %	Загальна вагомість, $b_i = (V_i * \Gamma_i) / 100$, %	Min значення показника, $P_i \text{ min}$	Max значення показника, $P_i \text{ max}$	Ранжоване значення j-го показника з i-ої групи	Ранжоване значення j-го показника з i-ої групи з урахуванням загальної вагомості
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
I.1	Активна частина основних засобів	0,999	max	20	10	2	0,2	1	0,00	0,00
I.2	Коефіцієнт зносу основних засобів	0,601	max	20	40	8	0	1	-0,10	-0,80
I.3	Коефіцієнт оновлення	0,163	min	20	30	6	0,1	0,8	0,02	0,14
I.4	Коефіцієнт вибуття	0,004	max	20	20	4	0	1	-0,25	-1,00
II.1	Коефіцієнт заборгованості	0,179	max	20	12	2,4	0	1	-0,09	-0,22
II.2	Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів	0,846	max	20	10	2	0,5	2,5	-0,09	-0,18
II.3	Коефіцієнт довготермінового залучення коштів	0,012	max	20	12	2,4	0,5	1	-0,22	-0,53
II.4	Коефіцієнт забезпеченості запасів	10,789	max	20	12	2,4	0,8	2	0,81	1,95
II.5	Маневреність власного оборотного капіталу	0,093	max	20	10	2	0,5	1	-0,20	-0,40
II.6	Коефіцієнт незалежності	0,848	max	20	10	2	0,5	1	-0,03	-0,07
II.7	Коефіцієнт фінансування	5,591	max	20	12	2,4	1	3	0,14	0,35
II.8	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,785	max	20	12	2,4	1	3	-0,12	-0,30
II.9	Показник фінансового левириджу	0,012	max	20	10	2	0,25	1	-0,15	-0,29
III.1	Поточний або загальний коефіцієнт покриття	6,488	max	10	30	3	1,5	2,5	0,80	2,39
III.2	Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	22,716	min	10	25	2,5	0,3	1	6,20	15,51

інформативним для широкого кола внутрішніх і зовнішніх користувачів.

На рис. 2.3 наведено динаміку інтегрального показника фінансового стану ПрАТ «Хорольський механічний завод» за 2015– 2017 роки.

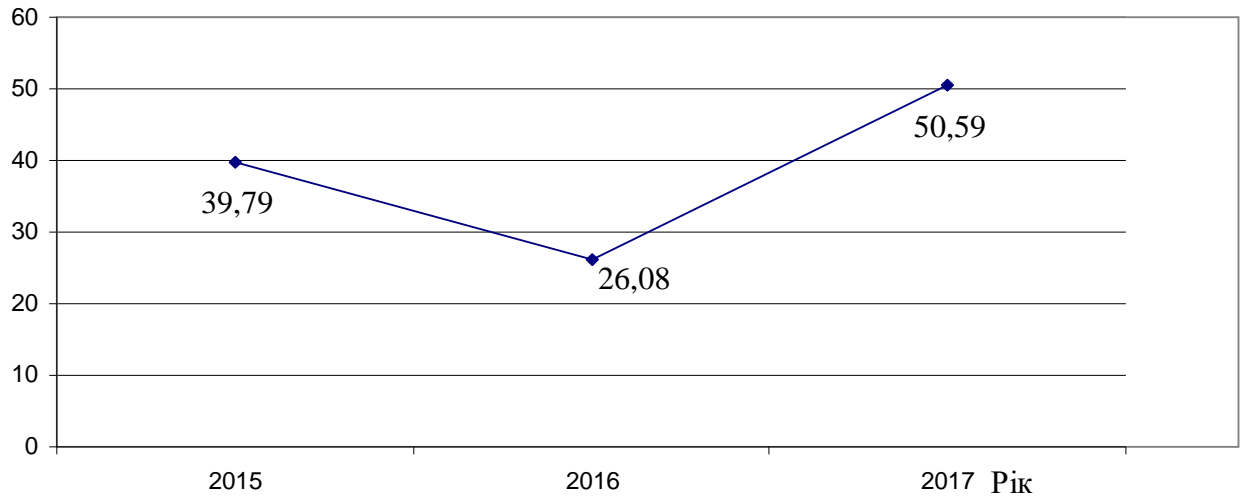

Рисунок 2.3 - Динаміка інтегрального показника фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод» за 2015 – 2017 рр.

Отже, значення інтегрального показника фінансової стійкості для ПрАТ «Хорольський механічний завод» у 2015 – 2017 роках коливалося від 26,08 у 2016 році до 50,59 у 2017 році. Отже, найвищим, як свідчать розрахунки, він виявився у 2017 році, а найнижчим - у 2016 році.

Таким чином динаміка інтегрального показника фінансового стану акціонерного товариства, яка базується на розрахунку 34 різних за характеристиками показників, враховує ефективність усіх напрямів діяльності підприємства має пряму залежності від обсягів чистого прибутку. Що підтверджує тезу про наявність причинно-наслідкового зв'язку між ефективністю фінансово-господарської діяльності та стабільністю фінансового стану підприємства.

При цьому складність викликає якісна характеристика самого інтегрального показника, адже його розрахунок має сенс лише у тому разі, коли він може бути порівняний або з аналогічним показником іншого підприємства чи підприємства-еталона, або із показником аналізованого підприємства за попередніми періодами, тобто розглянутий у динаміці.

2.3 Оцінка фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод» на основі таксономічного аналізу

Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства – це діагноз його фінансового стану, що дозволяє визначити недоліки й прорахунки, виявити та мобілізувати внутрішні господарські резерви, збільшити доходи та прибутки, зменшити витрати виробництва, підвищити рентабельність, поліпшити фінансово-господарську діяльність підприємства в цілому.

Метод багатовимірних порівнянь набув широкого застосування в економіці підприємства, зокрема в підведенні підсумків роботи, оцінці виконання плану, аналізі фінансового стану суб'єктів господарювання та їх підрозділів. Застосування цього методу пов'язане зі складністю досліджуваних економічних явищ і процесів, їх багатогранністю та неоднозначністю. У таких умовах дати цілісну оцінку вказаних явищ за допомогою одного показника неможливо. Тому використовується система різноманітних показників, які необхідно систематизувати та проаналізувати для прийняття раціональних управлінських рішень. Саме таксономічні методи мають потужний арсенал алгоритмів систематизації і покликані вирішити дану проблему.

Одним з перших, хто почав використовувати спеціальну дослідну методику агрегування ознак, став З. Хельвіг, який запропонував таксономічний показник як синтетичний показник, об'єднаний із усіх ознак [52, с. 13]. Використання таксономічного аналізу для дослідження економічних явищ запропоновано В. Плютою [52].

Основними перевагами такого методу є:

- спеціально орієнтований на дослідження об'єктів, що характеризуються великою кількістю різноманітних параметрів;

- допоможе «згорнути» багатовимірний статистичний матеріал у часі та просторі у єдину кількісну характеристику;
- як синтетична величина врахує «вплив значень всіх індивідуальних показників;
- характеризує та ілюструє зміну значень показників, що формують синтетичний;
- дозволить вирішити «проблему упорядкування багатомірних об'єктів або процесів щодо заданого нормативного вектора-еталона;
- підкреслює наявність або відсутність однорідності у сукупності, що досліджується, визначає локальні згущення або розрідження і навіть вільні місця у сукупності «крапок-об'єктів» [52].

Крім цього, всі показники, що взяті в основу дослідження, поділяються на стимулятори, ті, що позитивно впливають на результативний показник, і на дестимулятори, що гальмують його розвиток. Це дозволить в подальшому регулювати вектори розвитку через стимулювання позитивних впливів та нівелювання дії дестимуляторів.

Екстраполюємо вказані переваги на предмет дослідження. Алгоритм розрахунку таксономічного показника для оцінки рівня платоспроможності і фінансової стійкості підприємства наведено на рис. 2.4.

Тож таксономічний показник рівня фінансової стійкості становить «синтетичну» величину рівнодіючих ознак, що усебічно характеризують фінансову стійкість підприємства. Така інтегральна величина дозволяє упорядкувати показники фінансової стійкості та виявити зміни рівня фінансової стійкості підприємства в динаміці. Для оцінки рівня фінансової стійкості підприємств пропонується використання такої сукупності показників:

При побудові таксономічного показника застосовується матриця даних, складена із стандартизованих ознак. Стандартизація дозволяє позбутися від одиниці виміру – як вартісної, так і натуральної.

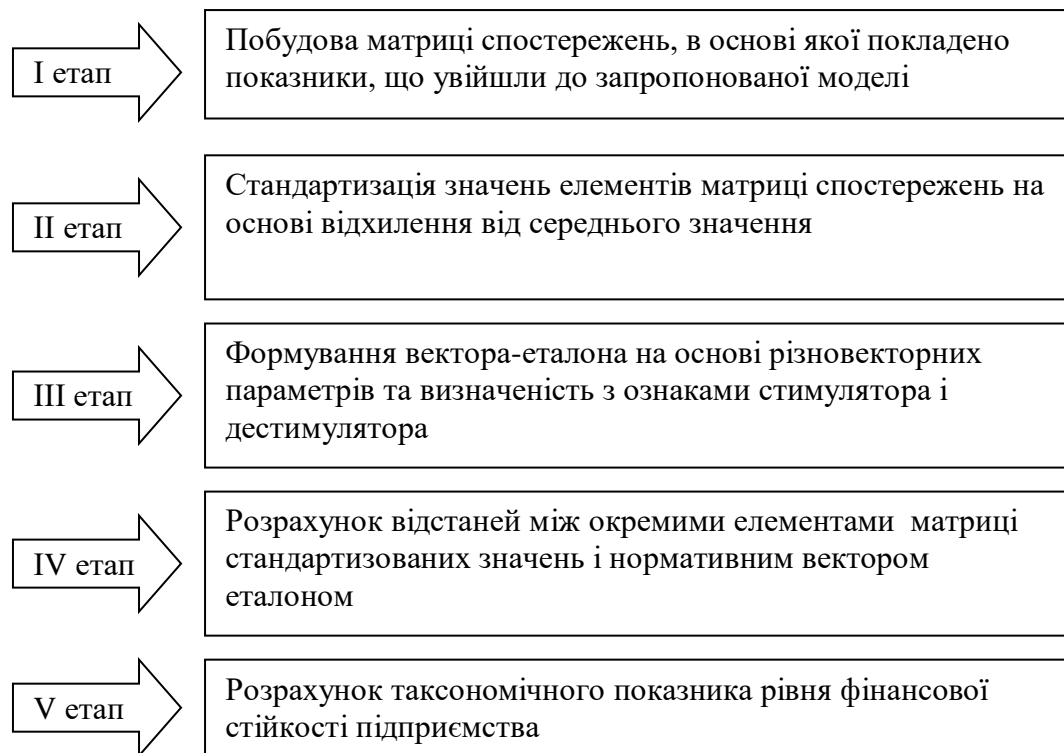

Рисунок 2.4 – Алгоритм розрахунку таксономічного показника рівня фінансової стійкості підприємства [52]

Оцінка фінансового стану підприємства за окремими його напрямками з використанням таксономічного аналізу дає можливість провести моніторинг фінансової діяльності та визначити інтегральний показник.

Запропоноване дослідження дає можливість отримати досить повну та неупереджену інформацію про такий стан та можливу динаміку цього показника.

Для обчислення таксономічного показника рівня фінансової стійкості підприємства до системи показників, на нашу думку, доцільно віднести такі: частка витрат у виручці від реалізації; коефіцієнт абсолютної ліквідності; коефіцієнт поточної ліквідності; коефіцієнт автономії; коефіцієнт маневреності власного капіталу; коефіцієнт фінансового левериджу; рентабельність власного капіталу; коефіцієнт заборгованості.

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника рівня фінансової стійкості підприємства наведені в табл. 2.10.

Таблиця 2.10 – Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника рівня фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод»

Роки	Коефіцієнт термінової ліквідності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Коефіцієнт поточної ліквідності	Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Коефіцієнт фінансового левериджу	Коефіцієнт фінансової стійкості I	Рентабельності власного капіталу	Коефіцієнт заборгованості
2015	5,700	5,271	6,126	0,834	0,083	0,029	0,858	28,058	0,199
2016	7,123	6,688	7,374	0,856	0,043	0,027	0,880	21,846	0,168
2017	6,514	6,408	6,751	0,846	0,041	0,019	0,862	26,319	0,182

Використовуючи значення показників, наведених в табл. 4.1 слід сформулювати матрицю спостережень X (табл. 2.10).

Таблиця 2.11 – Матриця спостережень X

X	5,700	5,271	6,126	0,834	0,083	0,029	0,858	28,058	0,199
	7,123	6,688	7,374	0,856	0,043	0,027	0,880	21,846	0,168
	6,514	6,408	6,751	0,846	0,041	0,019	0,862	26,319	0,182

Для проведення подальших розрахунків необхідна стандартизація, яка дозволяє звести всю одиницю виміру до безрозмірної величини, тобто вирівняти значення ознак. Для цього слід визначити середнє значення за кожним показником:

$$X_{1 \text{ сер.}} = 6,446; X_{2 \text{ сер.}} = 6,122; X_{3 \text{ сер.}} = 6,750; X_{4 \text{ сер.}} = 0,845; X_{5 \text{ сер.}} = 0,056; X_{6 \text{ сер.}} = 0,025; X_{7 \text{ сер.}} = 0,867; X_{8 \text{ сер.}} = 25,408; X_{9 \text{ сер.}} = 0,183$$

Наступним етапом відповідно до запропонованого алгоритму є стандартизація значень елементів матриці.

Елементи даної матриці – це розраховані значення показників, виражені в різних одиницях виміру. Тому для проведення наступних розрахунків слід провести стандартизацію, що дозволить звести всю одиницю виміру до єдиної величини, тобто вирівняти значення ознак.

Така трансформація відбувається за формулою [52]:

$$Z_{ik} = \frac{x_{ik} - x_k}{s_k} \quad (2.4)$$

при чому

$$x_k = \frac{1}{w} \sum_{i=1}^w x_{ik} \quad (2.5)$$

$$s_k = \left[\frac{1}{w} \sum_{i=1}^w (x_{ik} - x_k)^2 \right]^{\frac{1}{2}} \quad (2.6)$$

де $k = 1, 2, \dots, n$;

n – кількість ознак;

w – кількість одиниць;

x_{ik} – значення ознаки k для одиниці i ;

x_k – середнє арифметичне значення ознаки k ;

s_k – стандартне відхилення ознаки k ;

z_{ik} – стандартизоване значення ознаки k для одиниці i .

Після проведення розрахунків за методикою В. Плюти [52], отримується матриця стандартизованих значень Z_{ij} (табл. 2.12).

Таблиця 2.12 – Матриця спостережень Z_{ij}

Z_{ij}	0,884	0,861	0,908	0,987	1,491	1,160	0,990	1,104	1,087
	1,105	1,092	1,092	1,013	0,772	1,080	1,015	0,860	0,917
	1,011	1,047	1,000	1,001	0,737	0,760	0,995	1,036	0,996

Після стандартизації значень проводиться диференціація ознак на стимулятори та дестимулятори. Підставою такого поділу є характерний вплив кожного з показників на рівень розвитку досліджуваного об'єкта. Ознаки, які надають позитивний (стимулюючий) вплив на загальний рівень розвитку об'єкта, називаються стимуляторами, а ознаки, що уповільнюють

розвиток підприємства, – дестимуляторами. Поділ ознаки на стимулятори і дестимулятори – основа для побудови вектора-еталона, який має координати X_{oi} і формується зі значень показників:

$$\begin{aligned} Z_{oi} &= \max Z_{ij}, \text{ якщо показник } j \text{ є стимулятором;} \\ Z_{oi} &= \min Z_{ij}, \text{ якщо показник } j \text{ є дестимулятором.} \end{aligned}$$

Після розподілу ознак на стимулятори та дестимулятори на основі елементів матриці сформовано вектор-еталон (P_o):

$$P_o = (1,105; 1,092; 1,092; 1,013; 1,491; 0,760; 1,015; 1,104; 0,917).$$

Заключним етапом є розрахунок коефіцієнта таксономії K_i (інтегральна оцінка платоспроможності і фінансової стійкості підприємства з урахуванням обраних показників).

Формула для розрахунку має вигляд [51]:

$$K_i = 1 - d_i \quad (2.7)$$

$$d_i = \frac{C_{io}}{C_o} \quad (2.8)$$

$$C_o = \bar{C}_o + 2S_o \quad (2.9)$$

$$S_o = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (C_{io} - \bar{C}_o)^2} \quad (2.10)$$

Динаміка показника таксономії для ПАТ «Хорольський механічний завод» представлено у таблиці 2.13.

Таблиця 2.13 – Динаміка таксономічного показника фінансової стійкості для ПАТ «Хорольський механічний завод» за 2015-2017 роки

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік
S_0	0,043		
C_0	1,862		
d_i	0,425	0,198	0,179
K_i	0,575	0,802	0,821

Таксономічний показник синтетично характеризує зміни значень ознак досліджуваних груп. Інтерпретація даного показника така: він приймає високі значення при великих значеннях стимуляторів і низькі значення – при малих значеннях стимуляторів. Чим більше показник наближається до одиниці, тим вищий рівень платоспроможності і фінансової стійкості підприємства (табл. 2.14).

Таблиця 2.14 – Градація рівня розвитку об'єктів стосовно досліджуваного явища [12]

Рівень розвитку	Значення таксономічного показника рівня розвитку
Найвищий	1,00 – 0,80
Високий	0,79 – 0,60
Середній	0,59 – 0,40
Низький	0,39 – 0,20
Найнижчий	0,19 – 0,0001

Відповідно до шкали інтерпретації таксономічного показника, наведеної у таблиці 2.12 у 2015 році рівень розвитку механічного заводу за ознаками фінансової стійкості характеризувався як середній. Проте у 2016-2017 роках значення показника стрімко зросло до найвищої межі показника, що характеризує високий рівень розвитку і досягло найвищого рівня з аналізованого періоду. Це абсолютно підтверджує результати аналізу

фінансової стійкості і платоспроможності механічного заводу, отримані на основі традиційних методик фінансового аналізу, представлених вище.

Таким чином, проведений аналіз був доцільним та ґрунтувався на методиці інтегральної оцінки платоспроможності та фінансової стійкості підприємства, заснованої на застосуванні методів таксономічного аналізу. Було виявлено позитивну тенденцію зміни рівня таксономічного показника протягом 2015 – 2017 років, а це свідчить про те, що обрана підприємством стратегія щодо управління його фінансовим станом є цілком ефективною.

Висновки за розділом 2

1. Проведений аналіз фінансово-економічних показників ПрАТ «Хорольський механічний завод» засвідчив високу ефективність фінансово-господарської діяльності механічного заводу протягом всього аналізованого періоду, з незначним зниженням ефективності господарювання у 2017 році. Однією з домінуючих причин зазначених змін є випередження зростання темпів операційних витрат над темпами зростання доходу від реалізації.

Тенденція зміни показників прибутковості діяльності і активів ПрАТ «Хорольський механічний завод» протягом усього аналізованого періоду була відповідною до інших фінансових показників, демонструючи незначне зниження на кінець 2017 року. В той же час, акцентуємо увагу на тому, що їх величина залишається вищою за середньо ринкові показники рентабельності сфери машинобудування по Україні.

На підставі результатів розрахунку абсолютних показників фінансової стійкості механічного заводу зроблено висновок про абсолютний фінансовий стан і незалежність підприємства від зовнішнього фінансування.

Відмічено, що протягом останніх років ПрАТ «Хорольський механічний завод» є платоспроможним і достатньо забезпечене власними коштами.

2. На основі результатів інтегральної оцінки фінансової стійкості ПрАТ «Хорольський механічний завод», що проводилася за адаптованою до мети дослідження та сучасних нормативів «Методикою інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій» встановлено, що її рівень змінювався переважно в залежності від показників структури капіталу підприємства. З цих причин найвищий рівень показника інтегральної оцінки фінансового стану було досягнуто у 2017 році, а найнижчий у 2016 році.

3. Неможливість ідентифікації типу фінансового стану аналізованого підприємства зумовило необхідність застосування альтернативного методичного підходу, а саме методу таксономічного аналізу.

За результатами розрахунків визначено, що у 2015 році рівень розвитку механічного заводу за ознаками фінансової стійкості характеризувався як середній. Проте у 2016-2017 роках значення показника стрімко зросло до найвищої межі показника, що характеризує високий рівень розвитку і досягло найвищого рівня з аналізованого періоду. Зазначене абсолютно підтвердило результати аналізу фінансової стійкості механічного заводу, отримані на основі традиційних методик фінансового аналізу.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПрАТ «ХОРОЛЬСЬКИЙ МЕХАНІЧНИЙ ЗАВОД»

3.1 Обґрунтування стратегічних напрямів розвитку ПрАТ «Хорольський механічний завод» на основі використання SWOT – аналізу

Стратегія розвитку покликана забезпечити бажаний рівень розвитку підприємства, що знаходить прояв у досягненні необхідного економічного зростання та стійкого фінансового стану на майбутній довгостроковий період.

Обов'язковим та відповідальним етапом формування стратегії розвитку підприємства є узагальнення та систематизація результатів стратегічного аналізу його зовнішнього оточення та внутрішнього середовища функціонування з метою сегментації первинної інформації щодо стратегії, яка розробляється. Методичний інструментарій, що застосовується на даному етапі розробки стратегії, характеризується різним рівнем складності та ефективності. Найбільш розповсюдженим у практиці стратегічного менеджменту є використання SWOT – аналізу, що визнається універсальним методом поетапного структурування інформаційного поля на частини. На першому етапі інформація щодо підприємства поділяється на два сектори – зовнішній та внутрішній, на наступному – чинники у зовнішньому та внутрішньому секторах групуються на сприятливі та несприятливі. В результаті такого групування інформації, що визнана суттєвою з точки зору формування стратегії стійкого розвитку, надається відповідний статус («можливості», «загрози», «переваги», «недоліки»), що дозволяє отримати матрицю первинного стратегічного аналізу (рис. 3.1).

З метою розподілу інформаційного поля за розділами матриці SWOT – аналізу застосовуються спеціальний інструментарій, зокрема, методика PEST-аналізу, що призначена для обробки і структурування інформації щодо стану зовнішнього середовища підприємства.

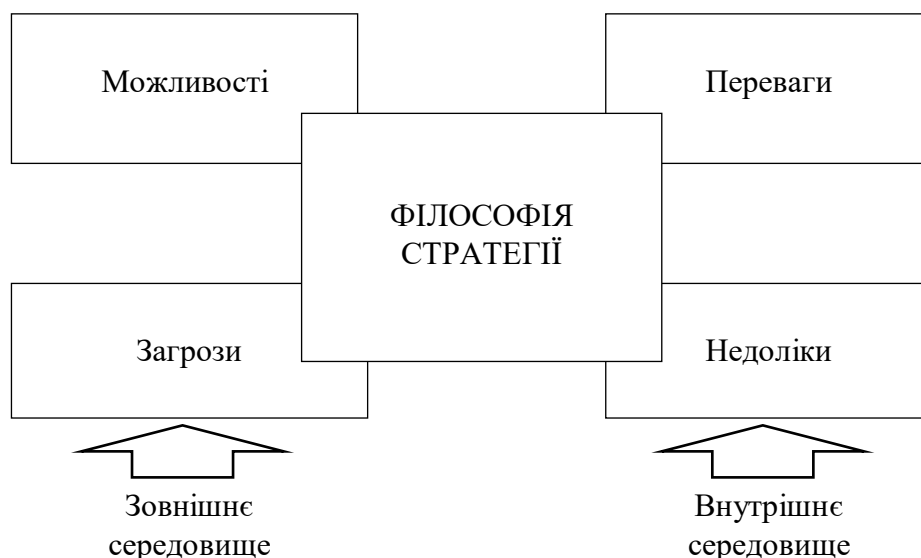

Рисунок 3.1 – Матриця первинного стратегічного аналізу

Зміст методичних підходів щодо аналізу та систематизації факторів середовища функціонування підприємства розглянемо по мірі їх застосування для розробки фінансової стратегії стійкого розвитку ПрАТ «Хорольський механічний завод».

Інформаційною базою для проведення SWOT-аналізу є різнобічні дані про діяльність підприємства, отримані методом експертних оцінок. З практики відомо, що застосування цього методу може давати похибки, величина яких залежить від складу експертів та методу обробки результатів. Більш достовірні, економіко-математичні методи досить обмежено використовуються в практиці подібних досліджень через брак достовірної статистичної та іншої інформації (умови господарювання, значний вплив тіньової економіки).

Важливим завданням SWOT-аналізу є визначення стану розвитку галузі. Користуючись базою стандартних характеристик [84], ми отримали деякі кваліфіковані підказки щодо стану машинобудівної галузі, а саме:

- середній рівень дохідності. Уповільнене зростання, зростаюча конкуренція, надлишок виробничих потужностей, що негативно позначаються на кінцевих результатах діяльності;
- скорочення темпів економічного зростання, що спричиняє надзвичайно гостру конкуренцію за частку на ринку;
- вплив конкуренції на рівень витрат. Жорстка конкурентна боротьба

змушує підприємства скорочувати витрати на одиницю продукції. Заводовиробники переходять на використання більш дешевих технологій, ліквідують малоефективні підрозділи, прагнуть до максимального завантаження потужностей, здійснюють реорганізацію внутріфірмового управління;

- посилення міжнародної конкуренції.

Все вищезазначене характеризує стан економіки галузі і в повній мірі стосується досліджуваного нами ПрАТ «Хорольський механічний завод», а отже, створює «економічний клімат» його функціонування.

Слід враховувати, що ПрАТ «Хорольський механічний завод» працює в тісному взаємозв'язку з ринком, на який постачає продукцію власного виробництва та відповідну супутню інформацію, а у відповідь – отримує гроші та інформацію про обсяги й темпи реалізації продукції, думки покупців та дані про продукцію конкурентів. Таким чином, підприємство динамічно функціонує в замкнутій системі «ринок покупців – підприємство». Крім того, воно паралельно працює в системі, де виступає покупцем сировини, тобто отримує матеріалопотік, та забезпечує зворотний грошовий та інформаційний потоки. Дві згадані підсистеми утворюють зовнішнє середовище підприємства, яке, безумовно, впливає на його діяльність. Головні фактори такого впливу представлені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Фактори зовнішнього середовища ПрАТ «Хорольський механічний завод»

Основні фактори	Специфічні прояви в галузі
Покупці	Населення
Конкуренти	Національні та міжнародні холдинги, підприємства-виробники пива
Посередники-транспортні підприємства, торгові агенти	Спеціальні підрозділи
Фінансові установи	Банки
Рекламні агентства	Акредитовані й ліцензовані установи
Митні та інші владні структури	Реалізують державну політику
Законодавча база	Втілюють державні інтереси стосовно підприємства
Економічна ситуація в країні	Обумовлює фінансові можливості головного споживача – населення
Політичний клімат	Безпосередньо впливає й відображає інтереси держави та бізнесу
Розвиток та досягнення НТР	Базується на передових досягненнях науково-технічного прогресу

Культурні традиції	Відображають пріоритети національного споживання пива
--------------------	---

З табл. 3.1 видно, що фактори зовнішнього середовища можна умовно розподілити на дві складові: фактори макросередовища (економічний та політичний клімат, культурні традиції та інші) та фактори мікросередовища (покупці, конкуренти, посередники і т. ін.).

Користуючись рекомендаціями науковців [109], для проведення конкурентного аналізу ПрАТ «Хорольський механічний завод» застосовано матриці Дж. Вільсона – «ймовірність посилення чинника – вплив чинника на організацію» [109]. Згідно з цим методом були побудовані матриці ймовірностей та впливів, у яких фактори зовнішнього середовища розподілені з точки зору їх впливу на діяльність підприємства на позитивні (можливості) (табл. 3.2) та негативні (загрози) (табл. 3.3).

Таблиця 3.2 – Матриця «ймовірність/вплив» для позиціонування можливостей зовнішнього середовища ПрАТ «Хорольський механічний завод»

Вплив чинника на діяльність підприємства	Ймовірність посилення чинника		
	Висока	Середня	Низька
Значний	Поле «ЗВ»	Поле «ЗС»	Поле «ЗН»
	Підвищення доходів населення.	Нові види продукції. Скорочення податків.	Скорочення імперативних норм законодавства.
Помірний	Поле «ПВ»	Поле «ПС»	Поле «ПН»
	Вдосконалення технології виробництва. Розвиток інформаційних технологій.	Вдосконалення менеджменту. Пропозиції щодо співпраці з боку іноземних компаній	Дефолт та самоусунення з ринку підприємств-конкурентів.
Незначний	Поле «НВ»	Поле «НС»	Поле «НН»
	Невдалі розробки конкурентів.	Зниження цін на сировину та готову продукцію.	Виникнення нових постачальників. Зниження рівня безробіття.

Під час формування стратегії подолання фінансової кризи, в першу чергу, мають бути враховані чинники, що мають найбільш високий вплив на підприємство (в матрицях вони розташовані на полях «ЗВ», «ПВ», «ЗС»).

Крім того, потрібно уважно поставитись до чинників, що знаходяться на полях «НВ», «ПС», «ЗН», оскільки їхнє значення є середнім, а вплив доволі суттєвим. Решту чинників можна не брати до уваги.

Таблиця 3.3 – Матриця «ймовірність /вплив» для позиціонування загроз зовнішнього середовища ПрАТ «Хорольський механічний завод»

Вплив чинника на діяльність підприємства	Ймовірність посилення чинника		
	Висока	Середня	Низька
Значний	Поле «ЗВ»	Поле «ЗС»	Поле «ЗН»
	Збільшення конкурентних переваг з боку конкурентів	Зміни правил торгівлі на ринку.	Погіршення стану національної економіки.
Помірний	Поле «ПВ»	Поле «ПС»	Поле «ПН»
	Загострення конкуренції. Зміна рівня цін.	Зміни споживацьких переваг. Коливання валютних курсів.	Поява нових конкурентів на ринку.
Незначний	Поле «НВ»	Поле «НС»	Поле «НН»
	Збої в поставках комплектуючих	Погіршення політичної ситуації. Зростання рівня безробіття.	Націоналізація бізнесу

Основу дослідження мікросередовища підприємства становить конкурентний аналіз на основі «моделі п'яти сил» М.Портера. Згідно з цією теорією, характер конкуренції в кожній галузі подібний, хоч і має певні особливості. Професор Гарвардської школи М. Портер наочно довів, що природу та ступінь впливу конкурентних сил у галузі можна охарактеризувати п'ятьма конкурентними силами [85]. Модель п'яти сил конкуренції Портера є інструментом, що при систематичному застосуванні дає змогу керівництву розробити стратегію, яка б ізолювала підприємство від впливу будь-якої з п'яти сил конкуренції.

Для розробки виваженої фінансової стратегії стійкого зростання й прийняття обґрунтованих управлінських рішень підприємство відчуває гострий дефіцит як внутрішньої, так і зовнішньої інформації, але в умовах конкурентної боротьби моніторинг ринків товарів, фінансових послуг необхідно проводити постійно. Деякі з показників діяльності підприємств-

конкурентів є комерційною таємницею. Для їх вивчення, як правило, застосовується метод експертних оцінок на основі спеціально організованих соціологічних досліджень, а також непрямі методи отримання необхідної фінансової інформації. Саме тому оцінку впливу конкурентних сил на позицію ПрАТ «Хорольський механічний завод» в галузі ми здійснили експертним методом. В якості експертів виступили представники адміністрації підприємства, яким було запропоновано заповнити спеціально розроблені анкети. Для їх обробки нами було застосовано методи зваженої оцінки впливу факторів та профілю середовища. Сутність першого методу полягає в тому, що кожній альтернативній відповіді було присвоєно бали в залежності від сили впливу фактора на діяльність підприємства чи ситуацію в галузі: 3 – значний вплив, 2 – помірний, 1 – незначний. На їх основі розрахована середньозважена оцінка (CO) в балах в межах кожної анкетної позиції за формулою (3.1):

$$CO = \sum_{i=1}^n BO_{дпi} \cdot BO_{гi} \quad (3.1)$$

де $BO_{дпi}$ – середня бальна оцінка впливу i -го фактора на діяльність підприємства;

$BO_{гi}$ – бальна оцінка впливу i -го фактора на ситуацію в галузі;

n – загальна кількість показників оцінки [67].

Результати анкетування представлені в таблиці 3.4.

Результати анкетного дослідження свідчать про досить значний ступінь впливу факторів зовнішнього середовища на фінансовий стан підприємства (табл. 3.4).

Дані табл. 3.4 показують, що найбільш негативно впливали на діяльність товариства ступінь податкового тиску і рівень купівельної спроможності населення, напрям і ступінь впливу яких оцінено по (– 9) балів. Профіль зовнішнього середовища функціонування ПрАТ «Хорольський механічний завод» представлено на рис. 3.2.

Для отримання диференційованої оцінки значущості факторів

зовнішнього середовища нами застосований метод інтегральної оцінки впливу факторів за методикою Лігоненко Л.О. [60].

Таблиці 3.4 – Вплив факторів зовнішнього середовища на діяльність ПрАТ «Хорольський механічний завод» (оцінено за 3-бальною шкалою)

Фактори зовнішнього середовища ПрАТ «Хорольський механічний завод»	Вплив на діяльність товариства (в балах)	Важливість для галузі (в балах)	Загальний показник	Напрямок впливу (+,-)
1. Ступінь податкового тиску	3	3	9	-
2. Стабільність загальноєкономічної ситуації в країні	2	1	2	+
3. Політична ситуація в країні	3	3	9	-
4. Ступінь розвитку сфери машинобудування у країні	3	3	9	+
5. Природні умови господарювання	1	1	1	-
6 Коливання валютного курсу	2	2	4	+
7. Кредитна політика банків	2	2	4	-

Він базується на тому, що кожному з факторів зовнішнього середовища було присвоєно коефіцієнт значущості й визначено середньобальні оцінки впливу факторів зовнішнього середовища (табл. 3.5).

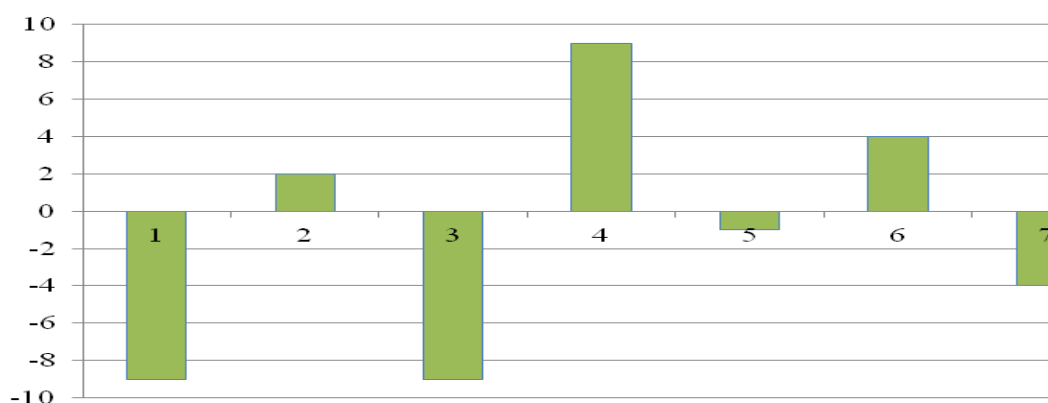

Рисунок 3.2 – Профіль зовнішнього середовища ПрАТ «Хорольський механічний завод»

З урахуванням середньобальної оцінки впливу факторів зовнішнього середовища розрахований узагальнений показник конкурентної позиції та перспектив розвитку підприємства (табл. 3.5). Оцінку конкурентних сил здійснено за п'ятибальною шкалою: 1-1,5 бала – вплив відсутній; 1,51-2,5 бала

– низький вплив; 2,51-3,5 бала – середній вплив; 3,51-4,5 бала – вплив, вищий від середнього; 4,51-5 бала – високий вплив).

Таблиця 3.5 – Інтегральна оцінка конкурентної позиції ПрАТ «Хорольський механічний завод»

Конкурентні сили	Вага, частка	Оцінка:	
		у балах	зважена
1. Загроза проникнення на ринок потенційних конкурентів	0,2	5	1,0
2. Вплив покупців:			
2.1. концентрація покупців	0,1	4	0,4
2.2. частка витрат у вартості продукції	0,1	3	0,3
3. Вплив постачальників			
3.1. концентрація постачальників	0,1	4	0,4
3.2. вартість зміни постачальника	0,1	2	0,2
4. Товари-субститути	0,2	3	0,6
5. Рівень конкурентної боротьби між традиційними конкурентами	0,2	5	1,0
Ступінь впливу конкурентних сил	1	x	3,9

Інтегральний показник конкурентної позиції акціонерного товариства в галузі (3,9) отриманий як середньозважена коефіцієнтів значущості та середньобальної оцінки за результатами опитування. Використання методу зваженої оцінки впливу факторів дозволило встановити, найбільший позитивний вплив на стан зовнішнього середовища ПрАТ «Хорольський механічний завод» справляє конкурентна боротьба в галузі та загроза проникнення на ринок потенційних конкурентів. Негативно позначається на можливостях підприємства несприятлива цінова політика, якої змушений дотримуватися завод.

Таким чином, конкурентне середовище має досить вагомий вплив на діяльність досліджуваного підприємства.

Цільовий ринок, на який орієнтовано й здійснює діяльність ПрАТ «Хорольський механічний завод», поєднує декілька ринкових сегментів, які обслуговує товариство. Саме тому для формування стратегічної позиції акціонерного товариства важливо мати обґрунтовану оцінку ринкових сегментів для визначення їх потенціальної привабливості для підприємства (табл. 3.6).

За результатами оцінювання привабливості ринкового сегменту було

визначено, що загальна оцінка привабливості ринкового сегмента для ПрАТ «Хорольський механічний завод» становить 23 бал із 30, що дає змогу зробити такі висновки:

Таблиця 3.6 – Показники оцінки привабливості ринкового сегменту ПрАТ «Хорольський механічний завод»

Критерій оцінки	Значущість критерію	Бали залежно від характеристики сегмента			Загальна оцінка
		1	2	3	
1. Тенденції розвитку сегмента	1	сегмент зменшується	сегмент стабільний	сегмент збільшується	3
2. Конкурентна привабливість сегмента	1	значна привабливість сегмента для конкурентів	середня привабливість сегмента для конкурентів	непривабливий сегмент для конкурентів	2
3. Стабільність споживання продукції	2	потреби значно змінюються під впливом різноманітних факторів	потреби незначно змінюються під впливом різноманітних факторів	потреби покупців відносно постійні	6
4. Ступінь зміни потреб і прихильностей відносно продукції підприємства	2	потреби і прихильності покупців значно змінюються під впливом різноманітних факторів	потреби і прихильності покупців незначно змінюються під впливом різноманітних факторів	потреби і прихильності покупців відносно постійні	4
5. Ступінь чутливості покупців до зміни рівня цін на продукцію підприємства	2	покупців дуже чутливі до зміни рівня цін	покупців не дуже чутливі до зміни рівня цін	покупців нечутливі до зміни рівня цін	4
6. Ступінь чутливості покупців до стимулювання збуту	2	покупці не чутливі до стимулювання збуту	покупці незначно чутливі до стимулювання збуту	покупці дуже чутливі до стимулювання збуту	4
Всього	10	х	х	х	23

1. Завдяки тому, що попит на продукцію заводу зберігається на стабільному рівні, і навіть поступово збільшується, позиція підприємства в ринковому сегменті є досить міцною;

2 Ринковий сегмент акціонерного товариства поступово збільшується, а отже

підприємство має можливості щодо збільшення обсягів виробництва і збуту продукції;

3. Привабливість сегменту для конкурентів є досить високою, що створює загрозу для ПрАТ «Хорольський механічний завод» та змушує дотримуватись захисної стратегії.

Аналіз ринкового сегменту дозволяє дати кваліфіковану оцінку потенційної спроможності ПрАТ «Хорольський механічний завод» щодо ефективного функціонування в ньому та перспектив більш повного використання своїх конкурентних можливостей. Для оцінки спроможності досліджуваного підприємства до ефективного функціонування у ринковому сегменті застосуємо наступні критерії: 1) рівень інформованості покупців про товари, ціни, графіки роботи; 2) рівень залежності продавця від покупця; 3) прихильність покупців до продукції підприємства; 4) відповідність асортименту продукції вимогам споживачів; 5) відповідність якості продукції вимогам споживачів. Результати оцінки узагальнено в табл. 3.7.

За результатами оцінювання було встановлено, що підприємство має досить високий рівень спроможності до ефективного функціонування у ринковому сегменті, однак, на думку експертів, його потенціал щодо закріплення досягнутої ринкової позиції остаточно не вичерпано. Зокрема, рівень поінформованості покупців про продукцію підприємства, міру прихильності споживачів до його продукції, а також відповідність асортименту продукції вимогам споживачів оцінено на 80%.

Таблиця 3.7 – Показники оцінки спроможності ПрАТ «Хорольський механічний завод» до функціонування у ринковому сегменті

Критерій оцінки	Вага, частка	Оцінка:	
		у балах	зважена
1. Рівень інформованості покупців про товари, ціни, графіки роботи	0,2	4	0,8
2. Рівень залежності продавця від покупця	0,1	5	0,5
3. Прихильність покупців до продукції підприємства	0,2	4	0,8
4. Відповідність асортименту продукції вимогам споживачів	0,2	4	0,8
5. Відповідність якості продукції вимогам споживачів	0,3	5	1,5
Всього	1,0	x	4,4

Результати аналізу конкурентного середовища ПрАТ «Хорольський механічний завод» узагальнено в табл. 3.8.

Таблиця 3.8 – Сили (фактори) мікросередовища, що впливають на діяльність ПрАТ «Хорольський механічний завод» в галузі

Конкурентні сили	Характеристика
Конкурентна боротьба серед продавців у галузі	Олігополістичний ринок
Загроза появи товарів та послуг-субститутів, або ринкові спроби компаній інших галузей завоювати споживачів своєю власною продукцією	Висока
Можливості постачальників встановлювати свої умови та їх виробничі потужності	Низька
Загроза появи на ринку нових конкурентів	Низька
Купівельна спроможність і можливості покупців продукції	Достатня

Дані табл. 3.8 дозволяють зробити висновок про те, що підприємство функціонує майже в ідеальному конкурентному середовищі, адже постачальники і покупці мають слабкі позиції на торгових переговорах, гарні товари-замінники на ринку присутні, проте входні бар'єри виходу на ринок надзвичайно високі, а конкуренція між існуючими продавцями помірна. Разом з тим, позиції підприємства на національному ринку пива ще недостатньо міцні, що не дає можливості підвищувати ціни на продукцію.

На наступному етапі дослідження середовища функціонування ПрАТ «Хорольський механічний завод» необхідно дослідити його внутрішнє середовище. До нього відносяться функціональні структури підприємства, що забезпечуються управління, розробку та апробацію нових видів продукції, їх просування на ринку, збут, обслуговування, взаємовідносини з постачальниками та іншими зовнішніми установами (табл. 3.9). До поняття внутрішнього середовища також входять кваліфікація персоналу та система розповсюдження й обміну інформацією.

Таблиця 3.9 – Сильні і слабкі сторони в діяльності ПрАТ «Хорольський механічний завод» за 2017 рік (оцінено за 3-бальною шкалою)

Показник діяльності	ПрАТ «Хорольський механічний завод» (в балах)	Конкуренти (в балах)
1. Організація закупівель	0,8	1,0
2. Маркетингова діяльність	0,5	0,7
3. Організація виробництва	1,5	1,4
4. Технічне оснащення підприємства	2,0	1,8
5. Умови і організація праці	1,0	1,3
6. Якість продукції	2,8	2,7
7. Ціноутворення	0,7	1,2
8. Культура співпраці з діловими партнерами	2,7	2,5
9. Забезпеченість фінансовими ресурсами	1,5	1,0
10. Рівень накладних витрат	2,2	1,9
11. Можливість залучення кредитних ресурсів	1,2	2,0
12. Імідж як партнера	2,3	1,7
13. Можливості надання покупцям додаткових знижок	2,5	1,5
14. Наявність надійних відносин з постачальниками товарів	3,0	2,2

Дані анкетування показали, що внутрішнє середовище ПрАТ «Хорольський механічний завод» характеризується низкою позитивних ознак, що формують сильні сторони діяльності підприємства порівняно з конкурентами. Серед них: позитивний імідж як партнера, високий рівень ділової культури, певні переваги у сфері організації виробництва, постачання і збуту, має широкі можливості щодо надання додаткових послуг покупцям продукції. Крім того, товариство має більш високий рівень забезпеченості фінансовими ресурсами, забезпечує високий рівень якості продукції власного виробництва. Водночас, слабкими сторонами діяльності досліджуваного підприємства є діючий на підприємства механізм ціноутворення, високий рівень накладних витрат. Не достатньо розвинутим та ефективним напрямом діяльності акціонерного товариства є маркетинг, адже гострої потреби у застосуванні його інструментів підприємство в минулих періодах не відчувало.

Аналізуючи основні загрози ПрАТ «Хорольський механічний завод» (табл. 3.10) слід відзначити можливості удосконалення цінової політики конкурентів, а також удосконалення системи стимулювання постачальників.

Таблиця 3.10 – Можливості і загрози для ПрАТ «Хорольський механічний завод» (оцінено за 3-бальною шкалою)

Напрямок діяльності	ПрАТ «Хорольський механічний завод» (в балах)	Конкуренти (в балах)
1. Розширення асортименту	1,9	1,6
2. Впровадження сучасних технологій в управлінні і організації збуту	0,9	0,7
3. Розширення ринків збуту	2,8	2,3
4. Удосконалення стимулювання постачальників	2,4	2,1
5. Покращення менеджменту	0,5	0,7
6. Удосконалення цінової політики	0,8	1,9

Результати обстеження середовища діяльності акціонерного товариства підтверджують, що переважна більшість рекомендацій щодо стратегії розвитку підприємства можуть бути реалізовані за рахунок його внутрішніх резервів.

Для встановлення зв'язків між можливостям та загрозами зовнішнього середовища та сильними й слабкими сторонами діяльності досліджуваного підприємства ми побудували матрицю SWOT (рис. 3.5). У полях, на перетині сильних і слабких сторін та можливостей і загроз нами запропоновані заходи, які утворюють основу фінансової стратегії стійкого розвитку ПрАТ «Хорольський механічний завод».

Поле «Сильні сторони – Можливості» передбачає розширення ринків збуту й асортименту продукції за рахунок підвищення якості продукції, культури обслуговування і іміджу підприємства як партнера.

Поле «Сильні сторони – Загрози» націлює дії керівництва товариства на подолання слабких сторін внутрішнього потенціалу за рахунок удосконалення системи ціноутворення на продукцію та стимулювання постачальників.

		Стан зовнішнього середовища	
		Можливості: 1) розширення асортименту 2) розширення ринку збуту 3) забезпечення фінансовими ресурсами	Загрози: 1) удосконалення цінової політики конкурентів 2) удосконалення системи стимулювання постачальника
Стан внутрішнього середовища	Сильні сторони: 1) організація виробництва 2) імідж як партнера 3) ділова культура 4) можливості надання покупцям додаткових знижок	Розширення ринків збуту й асортименту продукції за рахунок підвищення якості продукції, культури обслуговування і іміджу підприємства як партнера	Удосконалення системи ціноутворення й стимулювання постачальників
	Слабкі сторони: 1) рівень менеджменту 2) рівень накладних витрат 3) маркетингова діяльність	Розширення ринків збуту за рахунок ефективного менеджменту, маркетингу та фінансової діяльності	На базі ефективного загального і фінансового менеджменту впроваджувати гнучку систему ціноутворення й матеріального стимулювання постачальників

Рисунок 3.5 – SWOT - матриця стратегії розвитку для ПрАТ «Хорольський механічний завод»

Поле «Слабкі сторони – Можливості» орієнтує на розширення ринків збуту й асортименту продукції за рахунок підвищення рівня загального рівня менеджменту, фінансової діяльності і маркетингу.

Поле «Слабкі сторони – Загрози» задає необхідність розробки такої стратегії, яка б дозволила підприємству зміцнити свій потенціал і відвернути загрози, що можуть виникнути з боку зовнішнього середовища. До таких заходів належать: впровадження гнучкої системи ціноутворення й матеріального стимулювання постачальників.

Таким чином, ПрАТ «Хорольський механічний завод» має реальні можливості підтримувати тенденції стійкого розвитку за умови, якщо будуть враховані в його майбутній діяльності сильні сторони та можливості й розроблені шляхи подолання загроз і слабких сторін діяльності.

3.2 Прогнозування показників господарської діяльності ПрАТ «Хорольський механічний завод» за напрямками стратегії стійкого розвитку

Результати стратегічного аналізу ПрАТ «Хорольський механічний завод» становлять основу стратегічного вибору підприємства. Загальний процес формування фінансової стратегії розвитку включає наступні п'ять стадій [17]:

1. Постановка генеральних цілей діяльності.
2. Стратегічне планування в розумінні визначення нормативних та функціональних стратегій бізнесу (зокрема, стратегії фінансування).
3. Визначення заходів з реалізації затвердженої стратегії (середньострокове або диспозитивне планування).
4. Короткострокове річне планування.
5. Бюджетування.

Слід підкреслити, що методика перспективного планування на кожній стадії має бути достатньо продуманою, формалізованою та організованою, що значно спрощує загальний процес інтегрованого управління.

На практиці етап постановки цілей найчастіше передуює проведенню діагностики [8]. Визначальною при цьому є позиція власника та його готовність обговорювати свої цілі з менеджерами. В класичних системах управління власник визначає цільові параметри діяльності, але після аналізу зовнішніх та внутрішніх умов функціонування вони конкретизуються або навіть змінюються. В процесі обмірковування цілей діяльності власник неформально зосереджується на восьми ключових моментах [8]:

1. Ринкових позиціях з визначенням власних переваг та взаємовідносин з конкурентами.
2. Інноваціях в розумінні визначення нових способів ведення бізнесу: виробництві нових продуктів; виході на нові ринки; використанні нових технологій; застосуванні нових методів організації виробництва.
3. Продуктивності. Кожне підприємство визначає власні цілі на рівні

взаємозв'язків результатів господарювання з наявними ресурсами, необхідними для досягнення цих результатів. Найвищий рівень продуктивності вимагає найменших обсягів задіяних ресурсів.

4. Ресурсах. Фірма проводить оцінку всіх наявних економічних ресурсів - матеріально-виробничих запасів, необоротних активів, готівкових коштів тощо. Порівнюючи наявний рівень ресурсів з необхідним, визначається майбутня потреба в них.

5. Рентабельності (прибутковості). Ця мета формує здатність підприємства отримувати доходи понад затрат, необхідних для їх генерації. Цілі, пов'язані з рентабельністю, є кількісними та звичайно вказують на її необхідний мінімальний рівень.

6. Управлінських аспектах, які виражаються якісними характеристиками менеджменту, шкалою особових досягнень менеджерів. Цілі, пов'язані з якістю менеджменту, багатьом підприємствам здаються другорядними, оскільки напряду не пов'язані з досягненням результату (прибутку) в короткостроковому періоді. Проте короткостроковий прибуток найчастіше є результатом підприємницьких здібностей, а в довгостроковому періоді найсуттєвішими факторами розвитку та успіху підприємства стають добре обмірковані методи управління.

7. Персоналі, а саме якості виконання функцій та відношенні до роботи. Система управління має визнавати свою відповідальність перед робітниками, постійно досягати того, щоб цілі ефективно відбивали способи мотивації людей, що працюють в організації.

8. Соціальній відповідальності в розумінні зобов'язань бізнесу сприяти добробуту суспільства тощо.

Узагальнюючи вищезазначене, доцільно, на нашу думку, перераховані цілі об'єднати в систему генеральних цілей діяльності підприємства, яка включає:

- монетарні або фінансові цілі (рентабельність, продуктивність, ресурси);
- продуктові цілі (ринкові позиції, інновації);
- соціальні цілі (персонал, соціальна відповідальність).

Серед основних цілей підприємства, які формулює власник, більш детально розглядатимемо монетарні, або фінансові цілі, для виміру яких використовують

наступні показники:

- ROE (Return on Equity) - рентабельність власного капіталу,
- RONA (Return on Net Assets) - рентабельність чистих активів,
- ROI (Return on Investment) - рентабельність інвестованого капіталу.

На наш погляд, ці показники при їх деталізації в аналітичних цілях найкраще розкривають інтереси власників капіталу і межі відповідальності менеджерів за досягнуті результати. Водночас, ці показники дозволяють наочно представити тісний взаємозв'язок фінансового управління з маркетингом та встановленими продуктовими цілями діяльності [29].

Грошовий потік є зв'язуючим ланцюгом між результатом у вигляді прибутку та фінансовим результатом. Тому його рівень для компанії повинен бути максимально прогнозованим та прозорим. Неякісне планування та втрата контролю над рівнем грошового потоку негативно впливатимуть на стан з ліквідністю компанії, знижуючи навіть успіхи при отриманні прибутку. Таким чином, вже на рівні операційної діяльності за всі зміни в грошовому потоці мають нести відповідальність окремі менеджери [59].

Взагалі, забезпечення якісного рівня загального планового процесу на підприємстві, для якого, як було визначено вище, неодмінно розробляються внутрішні стандарти та директиви, передбачає те, що в усіх функціональних підрозділах часткові планові процеси також протікатимуть на належному якісному рівні. Планова інформація, яка була формалізована та представлена нами вище в бюджетах різних рівнів ієрархії, має застосовуватися як вихідна при здійсненні планування в окремих структурних підрозділах, зокрема, у сфері управління оборотним капіталом. Так, перспективний п'ятирічний план та річний бюджет результату завершуються розробкою прогнозних Балансу та Звіту про прибутки та збитки.

Стратегічне планування та встановлення генеральних цілей діяльності вимагає перевірки досягнення цілей з урахуванням реалій функціонування підприємства на оперативному рівні управління. Запропонована методика переходу від перспективного плану до річного бюджету та конкретизація

останнього в процесі розробки бюджетів функціональних підрозділів (бюджетування) дозволяє утримувати в полі зору вихідні цілі та управляти орієнтовано на них. Іншими словами, до компетенції відповідальних менеджерів відносять обов'язок регулярного проведення моніторингу позицій оборотного капіталу та інформування вищого керівництва при встановленні недопустимих відхилень від запланованого рівня.

Стратегічне управління представляє собою реалізацію орієнтованих на цілі програм розвитку пріоритетних напрямків діяльності підприємства – стратегічних одиниць бізнесу. Для однопродуктових компаній стратегії можуть бути загальними, в багатопродуктових розроблятися для окремих одиниць бізнесу, бути функціональними, регіональними тощо.

Розробка стратегій обов'язково відбувається орієнтовано на цілі діяльності. Загальне твердження, якого ми додержуємося постійно, полягає в тому, що засобом реалізації цілей діяльності є стратегії, а засобом реалізації стратегій є інвестиції, в тому числі інвестиції в організацію бізнесу. Якість розвинених стратегій є визначальним фактором досягнення встановлених генеральних цілей діяльності.

З позиції підприємства в якості стратегічних одиниць бізнесу виступають окремі продуктові групи, які визначаються специфічними взаємозв'язками «клієнт-ринок» та націлені на окремі ринки [65]. Для підприємства стратегічні одиниці бізнесу є самостійними носіями результату. В цьому контексті ми вважаємо, що багатопродуктовим підприємствам, які мають лінійно-функціональну організаційну структуру, буде важко в порівнянні з дивізіональними структурами інших підприємств відслідковувати вклад в результат окремих структурних одиниць та взагалі факт створення доданої вартості. Іншими словами ефективна організаційна структура стає для підприємства одним із факторів створення конкурентних переваг.

Слід відзначити, що початкова постановка цілей є попередньою. Вона потребує обов'язкової перевірки існуючих на оперативному рівні умов їхньої реалізації. Для цього контролер застосовує розроблену збалансовану систему

показників, яка об'єднує принципи зустрічного планування та управління.

Принципова необхідність постановки цілей, яка охоплює всі рівні управління компанії (вертикальна інтеграція) та всі функціональні (або дивізійні) підрозділи (горизонтальна інтеграція), обумовлена індивідуальними вимогами власників інвестованого капіталу до виконавчого менеджменту з приводу їх досягнення (рис. 3.6) [42].

Власники очікують від підприємства віддачі на інвестований капітал. Для цього вони визначають рамкові умови його функціонування шляхом встановлення загальних параметрів, на які має вийти компанія на кінець звітного періоду. Ці параметри мають бути представлені конкретними показниками в рамках єдиної системи. Мета такого підходу полягає у відслідковуванні створення економічної доданої вартості та існуючих ризиків [30]. Зокрема, за показником рентабельності власного капіталу, що розраховується за формулами (3.2, 3.3):

$$ROE = \frac{NI}{E} \quad (3.2), \quad \frac{EBIT \cdot (1 - \% \text{tax}) \cdot (1 - \%i)}{NA} \cdot \frac{NA}{E} \quad (3.3),$$

де NI - чистий прибуток,

E - власний капітал, EBIT - операційний прибуток,

NA - чисті активи (які фінансуються за рахунок платних ресурсів),

%tax - ставка податків до сплати підприємством за період,

%i - ставка відсотків за кредити.

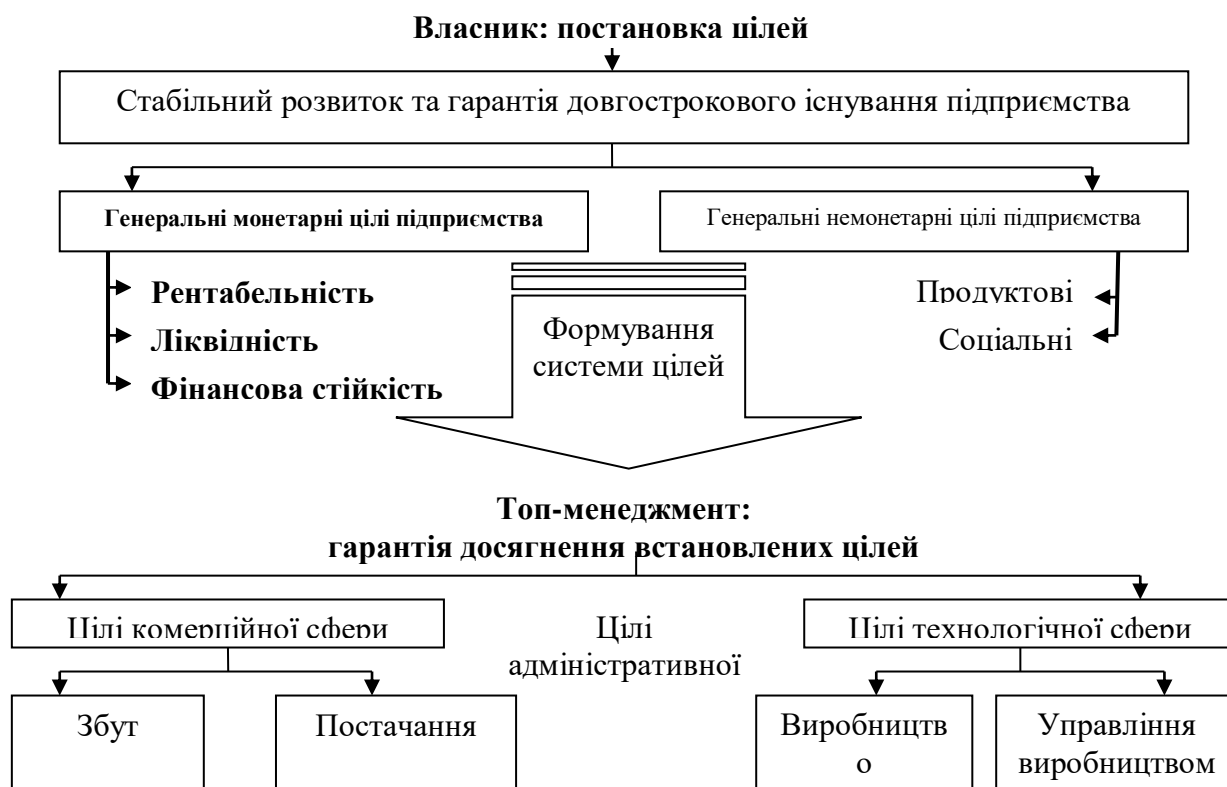

Рисунок 3.6 – Постановка цілей діяльності як вихідний пункт побудови системи показників [32]

Оскільки цільовий показник рентабельності власного капіталу (ROE) досягається за умов якісного управління рівнем операційного прибутку (EBIT), із загальної системи показників важливо обрати ті, які мають безпосереднє відношення до управління ним.

Дотримуючись принципу планування «зверху-вниз» при встановленні цілей, сформуємо систему ключових показників та формалізуємо її сутність в прогностичній звітності – Балансі, Звіті про фінансові результати та Звіті про рух грошових коштів. Представлена на рис. 3.7 структура балансу, заснована на доведених цільових параметрах діяльності.

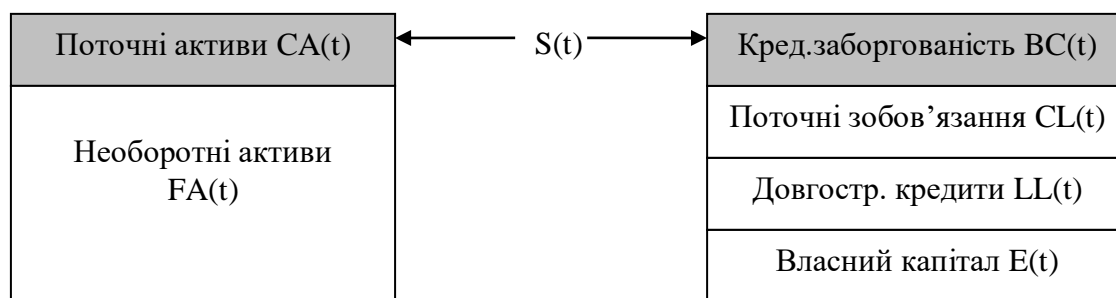

Рисунок 3.7 – Агрегована структура балансу ПрАТ «Хорольський механічний завод»

Активи:

$$CA(t) = S(t) \times k_{CA}(t) \quad (3.4)$$

$$Cash(t) = S(t) \times k_{Cash}(t) \quad (3.5)$$

$$Am(t) = FA(t-1) \times \%Am(t) \quad (3.6)$$

$$FA(t) = FA(t-1) - Am(t) + \Delta FA(t) \quad (3.7)$$

$$A(t) = CA(t) + FA(t) \quad (3.8)$$

Пасиви:

$$BC(t) = S(t) \times k_{BC/S}(t) \quad (3.9)$$

$$CL(t) = CA(t) \times k_{CA/CL}(t) \quad (3.10)$$

$$D(t) = A(t) \times k_{D/A}(t) \quad (3.11)$$

$$SL(t) = CL(t) - BC(t), LL(t) = D(t) - CL(t) \quad (3.12)$$

$$E(t) = A(t) - D(t) \quad (3.13)$$

Будь-яка діяльність вимагає проведення оцінки потреби в капіталі, що буде забезпечена за рахунок власних та позикових коштів. Від керівництва підприємством це вимагає належного підходу з позиції дотримання визначеної власником політики фінансування активів, у тому числі оборотних [62].

Політика управління структурою капіталу має визначати достатній обсяг оборотного капіталу підприємства та джерела його формування. У випадку з ПрАТ «Хорольський механічний завод» проблема фінансування поточної діяльності вирішується за рахунок внутрішніх джерел. Щодо рівня окремих складових оборотного капіталу підприємству необхідно розглянути можливості

скорочення дебіторської заборгованості. Ситуація з грошовими коштами на підприємстві в цілому задовільна. Цьому сприяє специфіка продукції, що виготовляється підприємством, – пива та безалкогольних напоїв, що користується стійким попитом на ринку та є досить ліквідним і в значних обсягах та за короткий термін реалізується в фірмовій роздрібній мережі. Відтак, готівка за реалізовану продукцію регулярно надходить на поточний рахунок підприємства.

Прийняття рішень щодо структури та обсягів капіталу належить до компетенції стратегічного менеджменту. На рівні стратегії визначається раціональна структура та достатній рівень поточних активів за основними статтями капіталу.

Таким чином, на рівні операційної діяльності управління фінансами стає одним із чинників, який впливає на досягнення цільових параметрів розвитку підприємства. Завдяки процесу трансформації встановлених генеральних цілей діяльності в локальні цілі та шляхом організації на місцях моніторингу та контролю фінансових показників стає можливим забезпечення функціональності системи стратегічного управління підприємством у даній функціональній сфері.